

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь - «Магістр»

на тему: **Розвиток сфери культури на рівні територіальної громади**

Виконав: студент спеціальності
281 «Публічне управління та адміністрування»
ОП «Регіональне управління»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Ніжник Олена Володимирівна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник **д.е.н., професор Славкова Олена Павлівна**
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові)

Начальник служби у справах дітей Глухівської міської ради
Галушка Ірина Юріївна

Рецензент
(посада, місце роботи, прізвище, ім'я, по-батькові)

Суми – 2022

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Економіки і менеджменту
Кафедра	Публічного управління та адміністрування
Освітній ступінь	«Магістр»
Спеціальність	281 «Публічне управління та адміністрування» ОП «Регіональне управління»

Затверджую:

Завідувач кафедри _____
(посада, ПІБ)

« _____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ Ніжник Олена Володимирівна

1. Тема роботи: Розвиток сфери культури на рівні територіальної громади

2. База практичного дослідження: Відділ культури Глухівської міської ради Сумської області

керівник роботи Славкова О.П., д.е.н., професор

затверджена наказом по університету від « _____ » _____ 20 ____ р. № _____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) «25» листопада 2021 р.

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

нормативно-законодавчі акти України, навчально-методичні посібники, монографії, підручники за тематикою дослідження, наукові публікації, статистична інформація за 2019- 2021 роки

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- розкриття сутність поняття культурне забезпечення жителів територіальної громади;
- провести аналіз забезпечення культурними послугами жителів Глухівської громади;
- визначити основні вектори забезпечення послугами культури жителів територіальної громади;
- розробити пропозицій щодо покращення культурного обслуговування жителів громади;
- Розрахувати кошторис ремонту бібліотеки для створення на її базі хабу.

6. Дата видачі завдання:

«15» листопада 2020 р.
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту(роботи)	Строк виконання етапів проекту	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	Листопад-грудень 2021	виконано
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	Січень 2022	виконано
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	Лютий-квітень 2022	виконано
4	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення аналізу застосування досліджуваного питання на підприємстві (переддипломна практика)	02-31 травня 2022	виконано
5	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення аналітичної частини, захист звіту по переддипломній практиці	Червень 2022	виконано
6	Проектування напрямів вдосконалення досліджуваної проблеми	Липень-Серпень 2022	виконано
7	Завершення проектної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	Вересень 2022	виконано
8	Оновлення даних за 2020, 2021 роки та доопрацювання аналітичного і проектного розділів кваліфікаційної роботи	вересень-жовтень 2022	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	листопад 2022	виконано
10	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедру, до відділу якості освіти)	15 листопада 2021	виконано
11	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	25 листопада 2022	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	15 грудня 2022	виконано

Студент

(підпис)

О.В. Ніжник

Керівник роботи

(підпис)

О.П. Славкова

Перевірку на автентичність проведено.

Н.М. Баранік

Дипломна робота допущена до захисту

(підпис)

М.О.Лищенко

АННОТАЦІЯ

Ніжник О.В. Розвиток сфери культури на рівні територіальної громади.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» ОП «Регіональне управління», СНАУ, Суми-2022 р. – Рукопис.

В кваліфікаційній роботі розкрито поняття культури, культурного обслуговування населення, державне регулювання діяльності закладів культури. Основними поняттями, необхідними для аналізу регіонального управління культурною сферою є: культура, мистецтво, культурна сфера, культурна політика, культурна діяльність, заклад культури, суб'єкт культури, креативна економіка, культурні та креативні індустрії, підприємства культури, культурні послуги. Комплексна концепція, використана в нашій праці є фундаментальним набором культурних традицій, менталітету, доступністю культурних послуг. Поняття базового набору культурних благ нині є типовою системою забезпечення населення культурними благами та послугами, оскільки культурні блага визначені законодавцем як культурні блага та послуги. призначені для задоволення потреб та інтересів громадян.

Потрібно відзначити, що у 2020 році під час децентралізації Глухівською міською радою було збережено мережу закладів культури, до якої увійшли КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради та КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради з філіями. Відділ культури складається з: апарату відділу культури; централізованої бухгалтерії відділу культури Глухівської міської ради, структурного підрозділу, що не є юридичною особою.

Під час написання кваліфікаційної роботи нами було проведено опитування жителів громади та працівників сфери культури. Результати свідчать про наступне. Серед основних пропозицій, які надали жителі громади необхідно виділити наступні: проводити постійну роботу щодо розвитку культури в територіальній громаді; збільшити фінансування галузі культури, що призведе до залучення молодих кваліфікованих спеціалістів; створити центр дозвілля для молоді та інші.

Відповідно до погодження стратегічних, операційних цілей та поточних завдань стратегії покращення матеріально-технічного забезпечення закладів культури (палац культури, клуби, бібліотеки, музеї, школа мистецтв) в плані дій передбачено: капітальний та поточний ремонт приміщень установ культури, оновлення матеріально-технічної бази закладів культури сучасною комп'ютерною та оргтехнікою та створення центрів культурних послуг на території громади. Ці бачення також підтверджують результати проведеного нами опитування. У зв'язку з цим ми пропонуємо створення на базі бібліотеки культурного хабу який став би осередком культурного просвітництва та культурної діяльності для молоді та старшого покоління глухівчан.

Ключові слова: культура, культурне обслуговування, сфера культури, територіальна громада.

SUMMARY

Nizhnyk O.V. Development of the sphere of culture at the level of the territorial community.

Qualification work on specialty 281 "Public management and administration" OP "Regional management", SNAU, Sumy-2022 - Manuscript.

The concept of culture, cultural service of the population, state regulation of the activity of cultural institutions is disclosed in the qualification work. The main concepts necessary for the analysis of regional management of the cultural sphere are: culture, art, cultural sphere, cultural policy, cultural activity, cultural institution, cultural subject, creative economy, cultural and creative industries, cultural enterprises, cultural services. The complex concept used in our works is a fundamental set of cultural traditions, mentality, availability of cultural services. The concept of a basic set of cultural goods is currently a typical system of providing the population with cultural goods and services, since cultural goods are defined by the legislator as cultural goods and services. designed to meet the needs and interests of citizens.

It should be noted that in 2020, during the decentralization of the Glukhiv City Council, the network of cultural institutions was preserved, which included the "Glukhiv Public Library" of the Glukhiv City Council and the "Cultural Center" of the Glukhiv City Council with branches. The department of culture consists of: apparatus of the department of culture; of the centralized accounting department of the culture department of the Glukhiv City Council, a structural unit that is not a legal entity.

During the writing of the qualification paper, we conducted a survey of community residents and cultural workers. The results indicate the following. Among the main suggestions provided by the residents of the community, the following should be highlighted: to carry out permanent work on the development of culture in the territorial community; increase financing of the cultural sector, which will lead to the attraction of young qualified specialists; create a leisure center for young people and others.

In accordance with the agreement of the strategic, operational goals and current tasks of the strategy for improving the material and technical support of cultural institutions (palace of culture, clubs, libraries, museums, art schools), the action plan provides for: capital and ongoing repair of the premises of cultural institutions, updating the material and technical base of institutions of culture with modern computer and office equipment and creation of cultural service centers on the territory of the community. These visions also confirm the results of our survey. In this regard, we propose the creation of a cultural hub on the basis of the library, which would become a center of cultural enlightenment and cultural activities for the youth and the older generation of Gluhiv residents.

Key words: culture, cultural service, sphere of culture, territorial community.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ КУЛЬТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ГЛУХІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	21
2.1 Організаційно-правове забезпечення діяльності відділу культури Глухівської міської ради	21
2.2 Фінансове забезпечення діяльності відділу культури Глухівської міської ради	25
2.3 Дослідження стану забезпечення послугами культури Глухівської міської ради	32
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	39
3.1 Визначення векторів покращення розвитку сфери культури на рівні територіальної громади	39
3.2 Удосконалення діяльності закладів культури в період воєнного стану та її покращення її якості	48
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	74
Додаток А Діяльність сфери культури в період воєнного стану	
Додаток Б Мережа закладів та установ культури громади, підпорядкованих відділу культури Глухівської міської ради	
Додаток В Макет хабу	
Додаток Д Основний кошторис на виконання робіт по бібліотеці.	
Полиці меблевi книжковi	

Додаток Е Основний кошторис на виконання робіт по бібліотеці. дитячий відділ, абонементське, читацьке сховища

Додаток Ж Основний кошторис на виконання робіт по бібліотеці. Дитячий відділ

Додаток З Основний кошторис виконання робіт з бібліотеці. Методичний кабінет

Додаток К Основний кошторис на виконання робіт з бібліотеки. Вітрина. Фасадна частина

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ЗУ- Закон України

ВРУ – Верховна Рада України

КМУ – Кабінет Міністрів України

ОДА – Обласна державна адміністрація

ГМР – Глухівська міська рада

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми. Усі сфери суспільного розвитку по-різному відчують вплив культури на регіональний розвиток, оскільки суспільство є соціокультурним утворенням, у якому сфера культури забезпечує виробництво, збереження, поширення та розвиток культурних благ і послуг, регулює процеси становлення особистості, розвиває культуру, працю й побут у різних сферах життя людини. У важливих ролях і сферах культури в сучасному розвитку суспільства, враховуючи її унікальність як особливої сфери людської діяльності, багатоаспектність і різнобічний вплив на соціально-економічний розвиток. Вплив культури як особливої сфери господарської діяльності на соціально-економічний розвиток країни та регіонів шляхом формування та розвитку людського потенціалу, підвищення якості колективної робочої сили, створення сприятливих умов для праці та відпочинку, розвитку та прогресу потребує найкращого використання особистих і творчих здібностей. Все це в свою чергу підвищує продуктивність праці та збільшує економічний потенціал регіону. У сучасних умовах людський потенціал та його якісні характеристики визначають траєкторію розвитку суспільства. Виконуючи важливу соціальну функцію, культура збагачує внутрішній світ людини, робить її життя осмисленим і усвідомленим, збільшуючи творчий потенціал основних продуктивних сил суспільства, вона виявляє свій вплив на економічні та соціальні процеси.

Дослідження регіонального управління сферою культури в Україні полягає у виключній здатності культури до формування їх орієнтирів, особливо в ситуації, що потребує швидкої та ефективної протидії сучасним інформаційним війнам та консолідації громадян в умовах нестабільної політичної ситуації, повномасштабного вторгнення. Визначення спільних цінностей є надскладним процесом, який вимагає ґрунтовного дослідження індивідуальних інтересів та установок членів суспільства. Від якості дослідження настроїв та вподобань членів суспільства залежить рівень майбутнього сприйняття ними визначених колективних ціннісних орієнтирів та готовність до слідування цим цінностям.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Наукове значення дослідження обумовлене тим, що у вітчизняних наукових дослідженнях у переважній більшості розглядаються такі аспекти регіонального управління сферою культури як роль і місце культури в функціонуванні держави, інтеграція української культури в європейський культурний простір, регіональний вимір державного управління сферою культури та недосконалість системи фінансування сфери культури.

Мета. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз інструментів, які використовуються органами регіонального управління та органами місцевого самоврядування для забезпечення громадян культурними благами, та необхідністю розробити рекомендації щодо адаптування цих інструментів до сучасних умов розвитку соціально-культурної сфери та наявних культурних потреба і інтересів осіб, які проживають на території громади.

Завдання дослідження. Відповідно до мети нами було поставлено наступні завдання:

- розглянути теоретичні засади розвитку сфери культури на рівні територіальної громади;
- охарактеризувати стан нормативно-правового регулювання процесів надання та споживання культурних послуг;
- проаналізувати стан сфери культури в Глухівській міській ради;
- з'ясувати, які інструменти забезпечення громадян послугами культури, що використовуються у світових практиках, можуть бути застосовані на рівні територіальної громади;
- означити місце і роль державної політики у забезпеченні стандартів надання культурних послуг;
- розробити шляхи вдосконалення розвитку сфери культури на рівні територіальної громади.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження нами обрано – регіональне управління сферою культури. Предметом дослідження – інструменти

забезпечення громадян культурними послугами в регіональному управлінні сферою культури Глухівської громади.

Елементи наукової новизни.

1. Визначено поняття культурні послуги територіальної громади.
2. Проаналізовано стан сфери культури в Глухівській міській ради.
3. Розроблено шляхи вдосконалення розвитку сфери культури на рівні Глухівської міської ради.

Практичне значення одержаних результатів. Практичні значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені в роботі теоретичні положення та практичні рекомендації щодо розвитку сфери культури на рівні територіальної громади в діяльність Глухівської міської ради.

Методи наукових досліджень. Для досягнення визначеної мети у роботі використовують такі методи дослідження, як: діалектичного пізнання, системний, ситуаційний та прогностичний аналіз, статистичного аналізу, економіко-статистичний метод та графічний.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження апробовані на науково-практичній конференції.

1. Ніжник О.В. Нормативно-правове забезпечення надання послуг культури на місцевому рівні. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (26-29 квітня 2022 р.) С.208-209.

2. Ніжник О. Вплив закладів культури на регіональний розвиток. Студентська молодь і науковий прогрес в АПК: тези доп. Міжнар. студ. наук. форуму, 4 – 6 жовтня 2022 року. Львів, 2022. С. 380.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано дві тези на міжнародній науковій конференції та науково-практичній конференції.

Структура і обсяг роботи. Робота виконана на 60 сторінках основного тексту, містить 17 рисунків, 5 таблиць, список літератури налічує 26 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

У сучасному світі культура є фактором психічного здоров'я населення, соціальної стабільності, національної безпеки, джерелом привабливості та розвитку території, формою самовираження та самоідентифікації. Культура відіграє важливу роль у вихованні громадян країни. Через цінність культури та спадщини людства формуються шляхи якісно розвинутого культурного середовища та являється важливою умовою відтворення продуктивних сил, підвищення ефективності суспільного виробництва та посилення соціалізації економічних процесів. Слід зазначити, що глобалізаційні процеси, які торкнулися індустріалізації, торкнулися також сфери культури. Орієнтація у сфері культури та створення власної моделі культурного розвитку є особливо важливими в контексті реалізації культурної політики, яка фокусується на локальних змінах конкретних культурно-мистецьких течій і швидко реагує на виклики часу. Реалізація ефективних реформ у сфері культури сприяє:

- зниженню рівня злочинності в місцевих громадах;
- збільшення частки дітей, які постійно відвідують заклади культури;
- збільшення питомої ваги власних доходів закладів культури в загальній сумі витрат на утримання закладу культури;
- збільшення кількості нових робочих місць, створених у креативному секторі індустрії культури;
- відродження та популяризація культурної спадщини, об'єднання громад навколо культурних цінностей.

Для вивчення регіонального управління культурою, зокрема надання культурних благ громадянам, необхідно дослідити зміст основних термінів і понять, що стосуються попередньо заявленої теми. Це буде покращувати якість дослідження та буде запобігати багаторазовому розумінню понять, категорій і

термінів. Багатоаспектність поняття «культура» та його змістова перенасиченість ускладнюють вироблення єдиного тлумачення. Такт, Безклубенко С. Д., досліджуючи феномен культури, відзначає наявність десятків і навіть сотень визначень та відсутність єдиної конкретної трактування. У його дослідженнях культура в широкому розумінні - це процес розвитку людини у світі: освоєння людиною навколишнього середовища і розвиток людей у навколишньому середовищі [1]. Такий підхід підкреслює безперервний зв'язок, залежність людини від культури та неможливість існування без споживання благ культури. Одним із центральних явищ, що містить у собі феномен «культури», є мистецтво. Звертаючись до Закону України «Про культуру» [14], бачимо, що мистецтво в таких сферах: література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-прикладне та промислове мистецтво, музика, танець, театр, кіно та інші види діяльності особи, які відображають дійсність, відображена в художніх образах [14]. Інакше кажучи, законодавець розглядає мистецтво як процес переосмислення подій, що оточують людину, за допомогою різноманітних художніх засобів, які в результаті стають окремими художніми сферами.

З можливістю порівняння із сьогоденням можна сказати, що Україні вдалося подолати виклики, які були характерними для країни п'ятнадцять років тому, особливо створення таких інституцій, як Український інститут, Український культурний фонд та Український інститут вони допомогли монетизувати культурно-мистецький потенціал України, а реформована децентралізація створила передумови для потужного розвитку місцевих ініціатив на національному та міжнародному рівнях. Проте деякі проблеми досі не вирішені, зокрема, питання якісного культурного обслуговування населення. У своєму дослідженні Здіорук С. І., Литвиненко О. М., Розумна О. П. візуалізують сучасну систему управління сферою культури, де основними характеристиками є централізація прийняття рішень та звужене трактування сфери культури, що репрезентує сучасну систему управління сферою культури. культурна сфера. відсутність необхідних інструментів і напрямків управління [5]. Дослідники також акцентують увагу на трансформаційних процесах, що відбуваються в

управлінні сферою культури в Україні, спрямованих на валідацію міжнародного досвіду. Це також підтверджує ініціатива Асоціації об'єднаних територіальних громад, яка стосується збору даних про кращі практики надання культурних послуг на місцях – тобто йдеться про формування державної політики, заснованої на реальних практичних випадків. [7]

Аналіз аналітичної доповіді присвяченої питанню місця української культурної політики в європейському просторі вказує на розробку конкретної, тактової та спільної культурної стратегії з Європейським Союзом, на використання державою культури як інструменту внутрішньої та зовнішньої політики, надаючи пріоритет культурним питанням, незважаючи на відсутність акцентів. суспільний резонанс у змісті цих питань, налагодження комунікації з громадянським суспільством, перегляд законодавства, що регулює сферу культури, забезпечення доступності культурних благ [13]. Показово, що результати цієї аналітичної роботи були представлені у 2012 році – наразі ми бачимо наслідки ігнорування пріоритету питань культури з боку державних діячів, оскільки, розробляючи стратегію культурної політики, яка відповідає потребам та інтересам питань культури державні діячі. Громадяни України, ми змогли уникнути проблем соціальної ідентифікації, які виникли у 2013 році та призвели до революційних подій у країні. Досліджуючи національну ідентифікацію принцип культурної політики ми звернули увагу на дослідження З. Широченко, який доходить висновку, що найважливішим завданням є створення умов для співіснування різних культурних меншин в Україні, за яких зможе розвиватися наша полікультурна держава, не стикається зі світоглядними проблемами членів суспільства, які зараз заважають подоланню економічних, тактичних і гуманітарних проблем. Дослідник також зазначає про необхідність перегляду системи фінансування культури на регіональному рівні та рекомендує створення обласних бюджетів. Услід за З. Широченко Н. Вільям розглядає регіональний контекст та державне управління сферою бодібілдингу та звертає увагу на культурні [3].

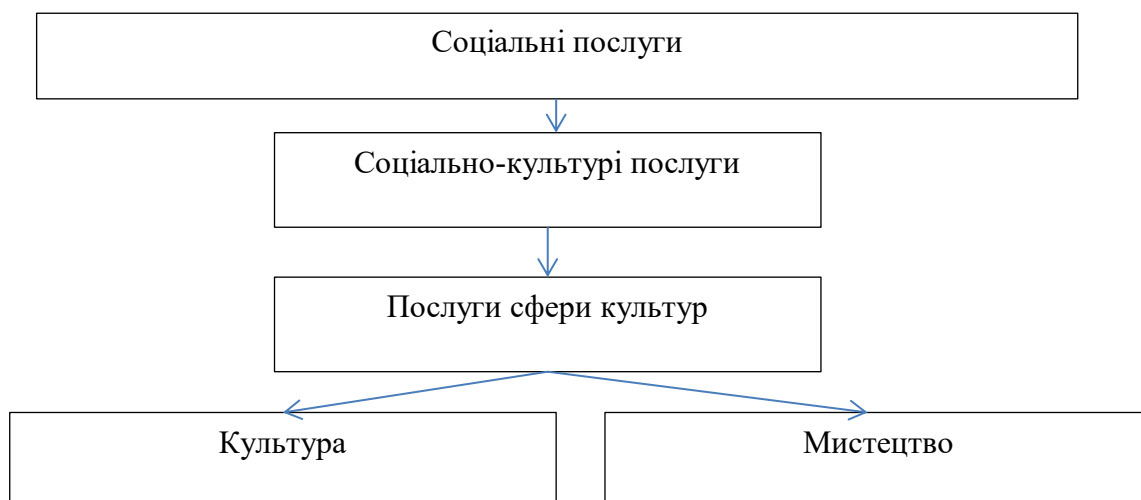

Рисунок 1.1 – Класифікація соціально-культурних послуг

Джерело: сформовано автором.

Реформа децентралізації в Україні дозволила зосередитися на створенні комфортних умов для громадян, наданні якісних державних послуг, у тому числі культурних. І це дало поштовх до кардинальної зміни форматів роботи територіальних громад в напрямку забезпечення населення послуг культури. Міністерством культури та інформаційної політики України спільно з міжнародними експертами розробило мінімальні стандарти надання культурних послуг населенню. Основі з таких стандартів є музейна та бібліотечна справа, аматорське мистецтво та інші. До основних законодавчих актів ми відносимо: ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», Конституцію України, ЗУ «Про культуру» та інші [8].

Найвищим нормативно-правовим актом, що регулює отримання культурних благ в Україні, є Конституція України. Норми Конституції України гарантують «задоволення національно-культурних та мовних потреб українців», сприяють «консолідації» та розвитку української нації, її історичної свідомості та традицій, її етнічного та культурного розвитку, мовної та релігійної самобутності усіх корінних народів. Національні меншини забезпечуються державою шляхом забезпечення охорони пам'яток та інших об'єктів культурної цінності, заходів щодо відновлення в Україні культурних цінностей, які проживають за кордоном, тощо [1].

Зміст всіх норм Конституції України детально викладено в українському законодавстві а саме в ЗУ «Про культуру», який є основою державних органів влади у сфері культури в Україні. Людина досліджує зміст основних прав та обов'язків, пов'язаних із культурою, регулює її діяльність, створює основну мережу таких закладів, встановлює основи фінансування та господарської діяльності установ культури, визначає соціальні гарантії працівників культури, державну участь, розвиток міжнародних культурних відносин та відповідальність за порушення у сфері культурного права [14]

Виділимо конкретні нормативно-правові акти, які потребують розгляду. Для них критерієм відбору є визначення конкретних галузей культури. Йдеться про такі напрямки як візуальне та аудіо мистецтво, мода та дизайн, культурна спадщина, культурні та творчі індустрії, література та видавництво, виконавське мистецтво. Проаналізовано нормативно-правові документи з точки зору узгодженості процесу споживання культурних благ.

Закон України «Про музеї та музейну справу» визначає споживання культурних благ через основні види діяльності музеїв, зокрема через дослідницьку, культурно-освітню діяльність, придбання музейних колекцій, проведення виставок, фондів, видавництв, робота над пам'ятниками та інше [3]. Ми вважаємо що сучасний попит на відвідування музеїв залежить як від нового підходу до виставок, так і від супутніх послуг, які можуть надаватися споживачам. У статті дванадцять ЗУ «Про охорону культурної спадщини» регулює питання вільного доступу до цих пам'яток. При використанні об'єктів культурної спадщини враховуються лише ті, що мають матеріальне вираження, а відсутність положень про охорону нематеріальної культурної спадщини спотворює тлумачення історичних фактів про нематеріальну культурну спадщину. ЗУ «Про видавничу справу» чітко не визначає норми, які б регулювали процес споживання культурних благ, але не прямий зв'язок простежується через зв'язок видавництва з доступністю літературної продукції для споживачів [1]. Варто також зауважити про зв'язки між літературною та видавничою сферами та сектором культурної спадщини з точки зору бібліотечної справи, оскільки

література та журнали наповнюють ресурси бібліотеки. Гарантування безкоштовного та тимчасового доступу до бібліотечних ресурсів, тобто офлайн доступу, потребує регулювання он-лайн доступу відповідно до сучасних тенденцій, що збільшить попит на літературну продукцію та знизить ризик порушення авторських прав.

Огляд законодавства показує що надання культурних послуг регламентується великою кількістю нормативних актів які між собою пов'язані та в деяких частинах повторюють один одного.

Важливою умовою якісного розвитку продуктивних сил і підвищення ефективності суспільного виробництва є розвинене культурне середовище. Практика реформування економічної системи нашої країни показує, однак, що в ході великої трансформації все більше загострювалися проблеми сфери культури, не вирішеність питань якої мала негативні соціально-економічні наслідки. Серйозне місце в цьому процесі займають проблеми регіонального рівня що пов'язані зі зменшенням бюджетних коштів, затвердженням розформування мережі закладів відповідно до нормативів, погіршення матеріально-технічного стану, звільнення значної кількості працівників, тощо. Водночас важливою умовою зміцнення ринкової економіки є високий рівень освіти та інтелектуальної підготовки населення, активізація процесів інтелектуального оновлення та культурного розвитку суспільства, культурного рівня населення.

Інвестиції в культуру також можна розглядати як інвестиції в людський капітал, оскільки різні альтернативні концепції людського капіталу включені в цю концепцію культурного рівня особистості. Стабільне економічне зростання, дозволяє збільшити абсолютні показники таких інвестицій та можливе, в тому випадку коли макроекономічна стабілізація разом із належною та ефективною інституційною структурою підтримує інвестиції в людський капітал. Це забезпечується активністю у здійсненні реформ та сприяє інноваційній спрямованості виробництва в середньостроковий та довгостроковий. Для вирішення цих завдань на перше місце має бути проблема забезпечення сучасної економіки головним ресурсом – інтелектуально розвиненим і високопрофесійним

працівником. Розвиток різнобічної та гармонійної особистості з високим творчим потенціалом значною мірою залежить від розвитку культури та функціонування організаційно-економічного механізму її функціонування, що забезпечує максимальне задоволення культурних потреб сучасності. тип службовця. Задоволення культурних потреб має розглядатися насамперед з точки зору цінності та користі громади. Багатофункціональні культурні центри зможуть задовольнити різноманітні потреби мешканців громади та слугувати місцями спілкування та культурного відпочинку.

Поліпшення культурного обслуговування, забезпечення духовних запитів, характер проведення вільного часу та організації побуту сільського населення займає важливе місце серед соціальних перетворень на селі. Під культурно-освітніми установами ми розуміємо - будинки культури, бібліотеки, музеї, лекційні бюро, сільські та міські клуби.

На початку становлення нашої державності у лютому 1992 р. Верховна Рада України прийняла “Основи законодавства України про культуру” [10], де були визначені правові, економічні, соціальні, організаційні засади розвитку культури та її спрямованість на такі цілі: реалізацію суверенних прав України у сфері культури; відродження і розвиток культури української нації та культур національних меншин, які проживають на території України; забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, професійної та самодіяльної художньої творчості; реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей; соціальний захист працівників культури; створення матеріальних і фінансових умов для розвитку культури. З введенням ринкових відносин склалися нові умови для функціонування закладів культури, як то децентралізація управління, демократизація господарчого механізму, диференціація організаційно-економічних моделей культурного обслуговування населення, роздержавлення та демонополізація сфери культури та мистецтва. Впровадження цих принципів призвело до посилення самостійності в планування мистецької та господарської діяльності, виборі способів отримання та

розподілення доходів, в установленні ціни (тарифу) на послуги, у визначенні постачальників та споживачів послуг.

За видами надання послуг можна виділити такі заклади культури: театральні-видовищні (театри всіх видів та жанрів, концертні зали, філармонії, цирки, кінотеатри та ін.); культурно-просвітницькі (бібліотеки, музеї, виставкові зали та ін.); телебачення, радіомовлення; виробництво друкованої продукції (книжкової, журнальної, газетної та ін. продукції). З точки зору включення в ринкову економіку об'єкти культури можна поділити на об'єкти культурного спадку та мистецтва, які не є об'єктами ринкових відносин; організації та установи культури та мистецтва, які входять в зону обмеженої дії ринкових відносин (організація виконавчого мистецтва, бібліотеки, клуби і т.д.), які забезпечують державні стандарти (норми) обслуговування та надаються безоплатно, але можуть займатися комерційною діяльністю та підприємництвом а також установи комерційної експлуатації (шоу-бізнес, книгодрукарні, засоби масової інформації та ін.).

За словами Дж. Хоупа, директора місії USAID в Україні «В Україні культура та історія є тією основою, яка збагачує та поглиблює національний досвід. Культура така ж важлива, як ефективне управління, сильна економіка чи соціальна справедливість. Сьогодні ми говоримо про важливість збереження та розвитку культури та культурних послуг в умовах децентралізації. Ми враховуємо зміни, які внесла реформа на національному та місцевому рівнях [6].

Розглядаючи питання управління соціально-культурною сферою на місцевому рівні, слід також враховувати такі фактори:

1. У рамках ринкових змін власність соціальних і культурних організацій, яка раніше належала міністерствам і нецентральним установам (наприклад, відомчі бібліотеки, будинки культури і палаци, дитячі садки тощо), стала власністю громади. Таким чином, на територіальні органи влади була покладена повна відповідальність за розвиток соціально-культурної сфери на місцевому рівні.

2. Участь органів державного сектору в управлінні соціально-культурною сферою не виключається повністю і реалізується низкою прямих і непрямих методів.

3. Існують місцеві органи соціально-культурного управління, які безпосередньо підпорядковані державним структурам.

4. Місцеві органи соціально-культурної сфери також мають галузеву структуру. Тому попередній принцип господарювання отримав визначення регіональної галузі [19, с.27].

Крім того, теоретико-методологічний аналіз специфіки структури та функцій управління соціально-культурною сферою зумовлює необхідність короткого огляду основних методів такого управління. метод теоретичного дослідження або практичної реалізації поставленого завдання [11, С. 14] Стосовно управлінської діяльності органів управління цей метод означає прийняття практичного виконання завдань і функцій органів управління. на основі закріплених за ними повноважень у встановленій формі та у відповідних рамках виділяються групові методи: нормативно-правові, адміністративно-публічні та економічні, що дає можливість як установам соціально-культурної сфери, так і органам державної влади та адміністративні методи для здійснення суб'єктом контролю повноважень щодо забезпечення належного збереження об'єктів, тобто суб'єкт контролю приймає управлінське рішення, обов'язкового для адресата контролю. Управління соціально-культурною сферою – це розробка цільових програм, що забезпечують оновлення різних сфер художнього життя, виховання та підвищення кваліфікації творчих кадрів, розвиток художньої діяльності та організацію міжнародних зв'язків, орієнтація пошуку оптимальних структур, форм і методів управління на потреби та розвиток особистості. Забезпечення ефективної взаємодії культури, науки та освіти необхідно сприймати як абсолютний пріоритет державної політики у сфері інтелектуального життя. Методи самого управління культурною сферою характеризується тим, що тут застосовуються не тільки адміністративно-економічні підходи, а й соціально-психологічні методи (особливо переконання), оскільки деякі сегменти населення

входять до складу управління. Засобами переконання є насамперед виховна, роз'яснювальна, рекомендаційна та заохочувальна діяльність, яка спонукає до відповідної поведінки учасників управлінських відносин. Системною помилкою в технології управління соціально-культурною сферою України є те, що влада постійно ігнорує методи переконання при впровадженні тих чи інших нововведень, що нерідко призводить до серйозних негативних наслідків, головним з яких є соціальна напруга в суспільстві. В соціокультурній сфері необхідно виділяти не три, а чотири основні методи управління. Ми вважаємо, що необхідно розробити та прийняти окремий акт про порядок запровадження інновацій у соціально-культурній сфері, найважливішою частиною якого повинно бути регламентація агітаційно-роз'яснювальної роботи у соціально-культурній сфері. В якості попереднього заходу ми рекомендуємо включити до статті 4 ЗУ від 23 березня 2000 року 1602 III. п. акт «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [12].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що взаємозв'язок між сферою культури та соціально-економічним розвитком суспільства є очевидним. Діяльність закладів культури є одним із найважливіших соціокультурних чинників підвищення ефективності розвитку та виробництва. Завдання культурної сфери - не лише духовне збагачення людей, а й благотворний вплив на результати діяльності територіальних громад. Відрив культурних процесів від цієї реальності через домінування позаекономічних аспектів спотворює реальну роль і значення культури в суспільному розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ КУЛЬТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ГЛУХІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

2.1 Організаційно-правове забезпечення діяльності відділу культури Глухівської міської ради

Відділ культури Глухівської міської ради є структурним підрозділом Глухівської міської ради, який створюється, входить до складу та керується нею в затвердженій нею структурі відповідно до рішення № 25 від 10.08.1994 р. Він створений для виконання завдань щодо реалізації державної політики у сфері культури, мистецтва та охорони культурної спадщини, туризму, музейної справи та культурно-мистецької освіти. Відділ підпорядковується Глухівській міській раді та під її керівництвом підпорядковується її виконавчому комітету, міському голові та заступникам міського голови відповідно до розподілу завдань, а з питань здійснення делегованих повноважень контролюється компетентними органами виконавчої влади.

Управління культури є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та бюджетний рахунки в органах Казначейства, установах банків, печатку із зображенням і назвою Державного Герба України, печатку, власні бланки та інші атрибути, необхідні для юридична особа. Відділ культури фінансується з бюджету міської ради Глухова та використовує майно в межах, визначених чинним законодавством України. Управління культури є керівним органом, підпорядкованим закладам та установам юридичної особи (схема 2.1).

Потрібно відзначити, що у 2020 році під час децентралізації Глухівською міською радою було збережено мережу закладів культури, до якої увійшли КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради та КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради з філіями. Відділ культури складається з:

апарату відділу культури; централізованої бухгалтерії відділу культури Глухівської міської ради, структурного підрозділу, що не є юридичною особою.

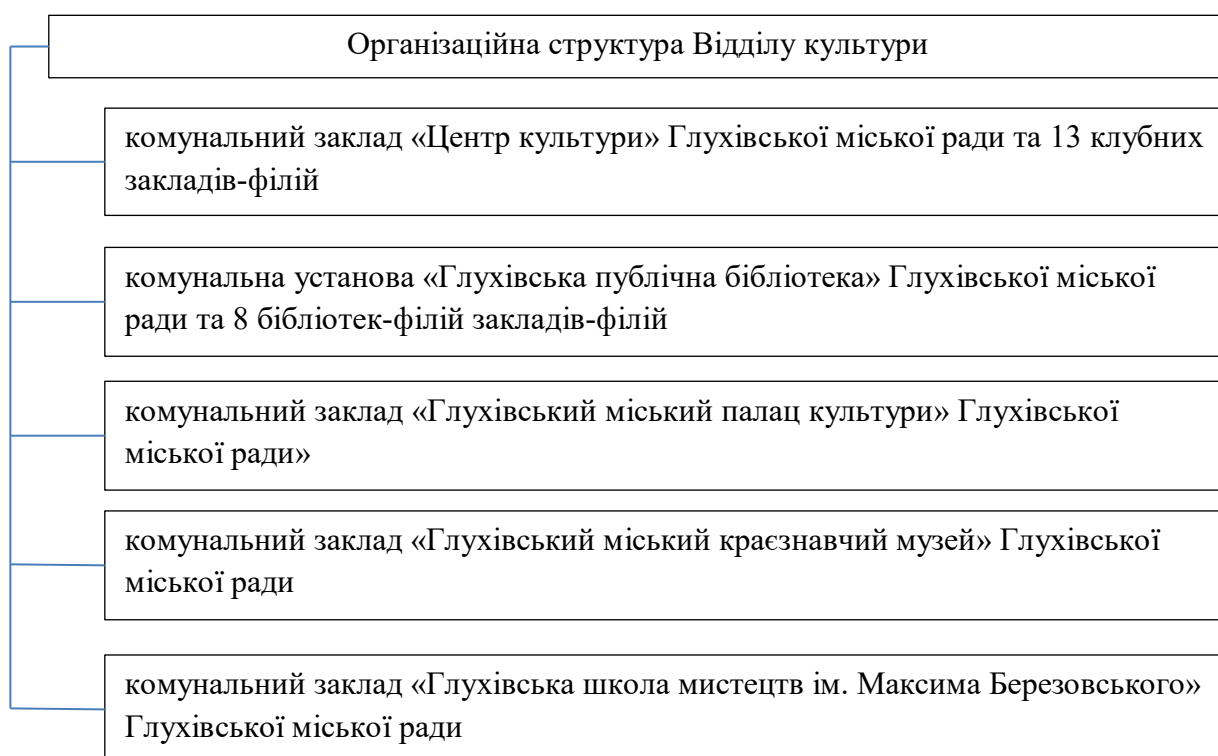

Рисунок 2.1 - Організаційна структура Відділу культури

Джерело: сформовано автором

Відділ у своїй діяльності керується: Конституцією України, ЗУ, постановами ВРУ, указами та розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями КМУ, наказами Міністерства культури та інформаційної політики України, наказами управління культури Сумської ОДА, рішеннями Глухівської міської ради та її виконавчого комітету, розпорядженнями та дорученнями міського голови, Положенням про відділ культури Глухівської міської ради, затвердженим рішенням Глухівської міської ради від 27.01.2021 № 103, та іншими нормативними актами, що регулюють діяльність у галузі культури.

Основні напрямки діяльності відділу культури наведені на рисунку 2.2.

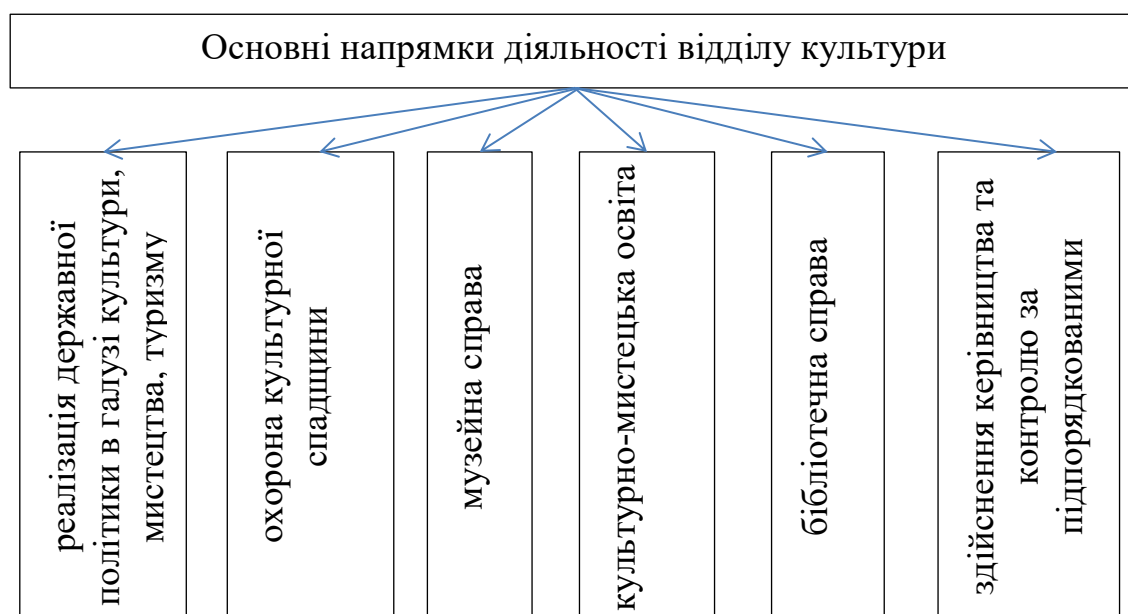

Рисунок 2.2 – Основні напрямки діяльності відділу культури

Джерело: сформовано автором

Основні завдання відділу культури Глухівської міської ради:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері культури та мистецтва;
- забезпечення вільного розвитку культурно-мистецьких послуг;
- сприяння збереженню, охороні та відродженню української культури та розвитку традицій самобутності українського народу;
- забезпечення функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя;
- здійснення контролю за дотриманням законодавства України у сфері культури, мистецтва, туризму та охорони культурної спадщини.
- забезпечення ефективного та цільового використання відповідних бюджетних коштів та реалізації антикорупційних заходів;
- організація роботи, пов'язаної зі штатом, складом, вирішенням колективних трудових спорів (конфліктів) працівників структурних підрозділів та закладів культури, обліком та використанням відділу культури;

- управління закладами культури, що є комунальною власністю Глухівської міської ради, організація їх фінансового забезпечення та зміцнення матеріальної бази, координація діяльності цих закладів;
- створення умов для організації всіх видів професійного та аматорського мистецтва, художньої творчості, а також культурного дозвілля населення на території Глухівської міської ради;
- сприяння розвитку репертуару клубних установ і художніх колективів, поповненню та оновленню фондів міського краєзнавчого музею, публічної бібліотеки та їх філій, організації виставок і поширенню кращих зразків національного кіномистецтва, відродження та розвиток народного мистецтва, збереження культурної спадщини.

З метою створення умов для злагодженої та злагодженої діяльності факультету та підпорядкованих йому закладів і закладів культури, управління ними з метою ефективного виконання покладених на них завдань і виконання покладених функцій відділ культури вносить до відділу пропозиції. план роботи. виконавчий комітет міської ради м. Глухів щорічно та щоквартально, а також річний план основних заходів, що охоплює все місто, з переліком детальних завдань, датою їх виконання, відповідальною установою або установами, згідно з якими складаються звіти. підготовлений.

Кадрове забезпечення Глухівської міської ради характеризується наступними показниками. По закладах культури у 2021 році за штатним розписом затверджено 127,5 одиниць ставок, з них: за рахунок бюджету – 127,5 одиниць ставок. Аналіз кадрового забезпечення наведений в таблиці 2.1. При проведенні аналізу виявлено, що гранична чисельність працівників апарату відділу культури міської ради порівняно з 2020 роком збільшилась на 1 штатну одиницю (+ головний спеціаліст), централізованої бухгалтерії відділу культури міської ради на 2 штатні одиниці.

Ми вважаємо, що рух персоналу відповідає сучасним вимогам до роботи закладів культури в період воєнного стану та в майбутнього відновлення

Таблиця 2.1 - Аналіз кадрового забезпечення сфери культури Глухівської міської ради

Назва об'єкту	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. в % до 2019р.
Апарат відділу культури міської ради	2,00	2,00	3,00	150
Централізована бухгалтерія відділу культури міської ради	3,00	3,00	5,00	166
КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» Глухівської міської ради	44,25	44,25	42,25	95
КЗ «Глухівський міський палац культури» Глухівської міської ради	20,50	20,50	20,50	100
КЗ «Глухівський міський краєзнавчий музей»	7,25	7,25	7,25	100
КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради	17,50	17,50	17,50	100
КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради	32,00	32,00	32,00	100
Разом	126,50	126,50	127,50	x

Джерело: дані відділу культури Глухівської міської ради

Аналіз показує, що установи культури Глухівської міської ради працюють стабільно, коливання в кадровому складі відбулися незначні зміни які коливалися в межах 1-2 штатних одиниць.

2.2. Фінансове забезпечення діяльності відділу культури Глухівської міської ради

Централізована бухгалтерія відділу культури Глухівської міської ради організовує ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відділу культури, його структурних підрозділів та підрозділів закладів культури, а також складання кошторисів витрат.

Бюджет складається за програмно-цільовим методом, згідно з яким система планування та використання ресурсів спрямована на досягнення конкретних результатів, які дозволяють оптимально розподіляти бюджетні кошти, незважаючи на їх обмеженість. Стаття 20 Бюджетного кодексу України регламентує основні вимоги щодо застосування програмно-цільового методу для

виконання завдань і повноважень відділу культури як головного розпорядника коштів міського бюджету.

Таблиця 2.2 - Виконання паспорту бюджетної програми місцевого бюджету за 2019-2021 рік, тис.грн.

Назва показника	2019р.			2021р.		
	Затверджено у паспорті бюджетної програми	Касові видатки (надані кредити з бюджету)	Відхилення	Затверджено у паспорті бюджетної програми	Касові видатки (надані кредити з бюджету)	Відхилення
Підтримка та розвиток культурно-освітніх заходів, забезпечення своєчасного та якісного технічного нагляду за будівництвом та капітальним ремонтом	338,2	337,1	1,1	852,5	849,4	3,1
Забезпечення проведення організації культурного дозвілля населення, зміцнення культурних традицій, роботи гуртків та аматорських колективів	60,0	60,0	-	180,0	159,2	20,8
Придбання предметів довгострокового користування	0,0	0,0	-	77,9	77,9	0
Забезпечення надання початкової музичної, хореографічної освіти, образотворчого мистецтва та художнього промислу, естетичне виховання дітей та юнацтва.	5064,0	5053,8	10,2	6867,5	6817,8	49,7

Джерело: Звіт про виконання паспорту бюджетної програми місцевого бюджету за 2019, 2021 рік.

Аналізуючи таблицю 2.2 необхідно відмітити, що за статтею підтримка та розвиток культурно-освітніх заходів, забезпечення своєчасного та якісного технічного нагляду за будівництвом та капітальним ремонтом, складання і

надання кошторисної, звітної, фінансової документації, фінансування установ культури згідно із затвердженими кошторисами, надання якісних послуг з централізованого господарського обслуговування відбулося збільшення фінансування в відповідності до затвердженого у паспорті бюджетної програми та касовими видатками у 2019 році в 1,1 тис.грн. а в 2021 в 3,1 тис.грн.

Таблиця 2.3 - Доходи та видатки загального фонду Відділу культури Глухівської міської ради, тис.грн.

Найменування показника	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021р. до 2019р. (+/-)
Надходження коштів із загального фонду бюджету	3354,2	3668,6	12112,3	8758,1
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	2453,2	2782,3	9540,1	7086,9
Оплата праці	2011,3	2285,6	7768,8	5757,5
Нарахування на оплату праці	441,9	496,7	1771,3	1329,4
Використання товарів і послуг	470,5	503,9	1252,7	782,2
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	217,1	316,6	621,8	404,7
Оплата послуг (крім комунальних)	253,4	187,3	630,9	377,5
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	429,5	382,4	1317,5	888
Оплата теплопостачання	388	347,3	1127,7	739,7
Оплата водопостачання та водовідведення	10,7	4,2	24,3	13,6
Оплата електроенергії	30,8	30,9	141,1	110,3
Дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм	1	0	2	1
Інші енергоносії (дрова)	0	0	24,7	24,7

Джерело: Кошторис відділу культури ГМР 2019-2021 рр.

На 2021 рік по міському бюджету затверджено 19 млн. 217 тис. 092грн., з них заробітна плата склала 12 млн. 875тис.337грн., нарахування на оплату праці – 2млн 905тис.133грн. або 85 % від загальної суми видатків, витрати на оплату енергоносіїв – 1млн.910тис.030 гривень або 8 %, інші видатки склали 1млн.526 тис. 592гривень або 8% від загальної суми затверджених асигнувань (придбання предметів - 672тис 706 грн.; оплата послуг, крім комунальних – 844тис. 506грн.)

Касове виконання за 2021 рік - 18 млн. 993тис.792грн., з них заробітна плата склала 12млн.802тис.358 грн., нарахування на оплату праці – 2млн 866тис. 615 грн. або 84 % від загальної суми видатків, витрати на оплату енергоносіїв – 1млн.

847 тис. 235 гривень або 7 %, інші видатки склали 1млн.474тис.864 гривень або 8% від загальної суми затверджених асигнувань (придбання предметів – 633тис 085 грн.; оплата послуг, крім комунальних – 836тис.979грн.)

У видатках загального фонду бюджету по відділу культури міської ради збережено принцип соціальної спрямованості, тому видатки спрямовуються в першу чергу на забезпечення потреби в асигнуваннях на оплату праці працівників. На підставі відповідних нормативних актів закладами та установами культури розробляється та затверджується Перелік платних послуг, що можуть надаватися закладами культури, вартість платних послуг, та підтверджується калькуляціями вартості по окремих видах послуг.

Так у 2021 році надійшли кошти спеціального фонду у сумі 529тис.626 гривень планування та використання доходів від надання платних послуг, а саме: витрату коштів від платних послуг дозволено на покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням таких послуг відповідно до Порядку № 228. Для виплат на оплату праці по спеціальному фонду затверджено 402 тис. 614 грн. (на заробітну плату педагогічних працівників школи мистецтв, лікарняні, матеріальна допомога на оздоровлення при наданні відпустки, оплата при звільненні) - 70% від запланованої суми видатків, на оплату енергоносіїв - 14 тис. 850 грн. або 4%, інші видатки складуть – 131тис 099 грн. або 25% від запланованої суми видатків. Видатки на придбання основних засобів 77тис. 850 грн.

За 2021 рік по спеціальному фонду касові видатки склали 447тис 542 грн., з них: на оплату праці у сумі 342тис.403грн. (на заробітну плату педагогічних працівників школи мистецтв, лікарняні, матеріальна допомога на оздоровлення при наданні відпустки, оплата при звільненні), на оплату енергоносіїв - 176 грн. - 4%, інші видатки складуть – 96тис.154грн - 25% від запланованої суми видатків. Видатки на придбання основних засобів склали 77тис 850 грн.

У розрізі апарату відділу, підпорядкованих закладів та установ культури показники виконання бюджету наступні:

КЗ «Глухівський міський краєзнавчий музей» Глухівської міської ради:

1. За загальним фондом затверджено - 1млн. 318тис. 820грн, використано - 1млн. 300 тис.172 грн., з них:
 - заробітна плата 795 тис. 802 грн.;
 - нарахування на фонд оплати праці - 176 тис. 915 грн.;
 - придбання обладнання - 39тис.741грн (антисептичні та миючі засоби, будівельні матеріали тощо);
 - оплата послуг - 51тис. 491грн. (охорона музею, страхування майна, перезарядка вогнегасників, електровимірювальні роботи тощо);
 - комунальні послуги - 234тис. 943грн.
2. За спеціальним фондом заплановано 7 тис. 436 грн., касові видатки склали – 1 тис. 786 грн.:
 - придбання обладнання - 930 грн. (миючі засоби, матеріали для поточного ремонту, світлодіодні лампи тощо);
 - оплата послуг - 679 грн. (телекомунікаційні послуги);
 - оплата комунальних послуг - 176 грн.

КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» Глухівської міської :

1. За загальним фондом затверджено - 6млн.435тис.520грн, касові видатки склали 6 млн. 403 тис. 564 грн. з них:
 - заробітна плата - 4 млн. 671тис. 200 грн.;
 - нарахування на фонд оплати праці - 1млн. 015тис. 621 грн.;
 - придбання обладнання - 37 тис. 175грн (матеріали для поточного ремонту приміщення, чохли для бандури, струни для смичкових інструментів, антисептичні та миючі засоби, жалюзі, стенди та інше);
 - оплата послуг - 201тис.640грн (поточний ремонт освітлення та даху телекомунікаційні послуги, обслуговування електрообладнання, перезарядження вогнегасників та інше);
 - оплата комунальних послуг та енергоносіїв - заплановано 481тис. 900грн, касові видатки - 475 тис.248 грн. – обсяг річної економії – 6 тис. 652 грн., за рахунок економного використання енергоресурсів.

- інші видатки склали - 2тис.600грн.

2. За спеціальним фондом заплановано 421 тис. 333 грн, надійшло 466тис.775 грн. або 0,02 % від видатків на отримання освіти у школі мистецтв, касові видатки склали 414тис.192грн з них:

- заробітна плата - 282тис. 929грн;
- нарахування на фонд оплати праці - 59тис.474грн;
- придбання матеріалів та обладнання - 33тис.891грн (матеріали для поточного ремонту приміщень та музичних інструментів, світлодіодні лампи, миючі засоби тощо);
- оплата послуг - 36тис.404грн (телекомунікаційні послуги, обслуговування водопостачання, поточний ремонт комп'ютерної техніки,);
- інші поточні видатки - 290 грн (сплата земельного податку).

Комунальні заклади «Центр культури» та «Глухівський міський палац культури» Глухівської міської ради:

1. За загальним фондом затверджено - 2 млн. 360 тис.110грн, касові видатки склали 2 млн. 340тис.734грн, з них:

- заробітна плата - 1 млн. 633тис. 818 грн.;
- нарахування на фонд оплати праці - 378 тис.910грн.;
- придбання обладнання - 67тис.136грн.;
- оплата послуг - 117тис. 644грн. (телекомунікаційні послуги, електровимірювальні роботи, внутрішньо-будинкове обслуговування, поточний ремонт комп'ютерної техніки, зберігання сцени, монтаж та демонтаж сцени тощо);
- оплата комунальних послуг та енергоносіїв - затверджено 158тис.550 грн., касові видатки склали 143тис. 225 грн. Економія склала – 15тис. 325грн за рахунок економного використання енергоресурсів.

2. За спеціальним фондом заплановано 44тис.646 грн, касові видатки склали 22 тис.280 грн.:

- придбання матеріалів та обладнання - 15тис. 149грн (миючі засоби, матеріали для поточного ремонту, світлодіодні лампи тощо);

- оплата послуг - 6 тис. 196 грн. (послуги обслуговування каналізації);
- інші поточні видатки - 934 грн. (сплата земельного податку);
- придбання основного капіталу-277 тис. 170 грн.;

У 2021 році на утримання КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради заплановано 2млн. 360тис. 110 грн., використано 2млн. 340 тис. 734 грн., з них:

- заробітна плата - 1млн. 633 тис. 818грн;
- нарахування на фонд оплати праці - 378 тис. 910 грн.;
- придбання обладнання - 67тис. 136 грн.;
- оплата послуг -117 тис. 644грн (оплата телекомунікаційних послуг, поточні ремонти приміщень та освітлення);
- оплата комунальних послуг - 143 тис. 225грн.

На утримання централізованої бухгалтерії відділу культури міської ради передбачено 852 тис. 520 грн., касові видатки склали – 849 тис. 387грн:

- заробітна плата -634 тис. 860 грн.;
- нарахування на фонд оплати праці - 140тис.400 грн.;
- придбання канцтоварів - 55тис.100 грн.;
- оплата послуг - 11тис. 527грн.;
- оплата комунальних послуг - 7 тис. 500 грн., (відшкодування).

У звітному періоді на утримання апарату відділу культури заплановано 487 тис.162 грн., використано 477 тис.888 грн. з них:

- заробітна плата - 362 тис. 361 грн.;
- нарахування на фонд оплати праці - 79 тис. 719 грн.;
- придбання обладнання - 4 тис. 453 грн.;
- оплата послуг -26 тис. 086 грн. (оплата телекомунікаційних послуг, поточні ремонти приміщень та обслуговування комп'ютерної техніки, тощо);
- оплата комунальних послуг -14 тис. 494 грн.

Головні напрямки роботи централізованої бухгалтерії: складання та надання кошторисної, звітної, фінансової документації, надання якісних послуг з централізованого господарського обслуговування. У звітному періоді кількість

складених запитів, кошторисів, паспортів бюджетних програм - 97, звітів - 678, інформацій та довідок до звітів працівниками бухгалтерії склала 7362 одиниці, кількість рахунків відкритих для обслуговування відділу - 26 одиниць. Забезпечено виконання завдань із складання і подання кошторисної, звітної, фінансової документації, надано якісні послуги з централізованого господарського обслуговування при використанні відповідного обсягу бюджетних коштів, паспорт бюджетної програми затверджено і виконано своєчасно.

2.3 Дослідження стану забезпечення послугами культури Глухівської міської ради

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. No 723-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Сумської області» до Глухівської міської ради увійшли 25 населених пунктів. Відтак до складу Глухівської міської ради створено та входять: м.Глухів (та с.Сліпород); Баницький старостинський округ; Білокопитівський старостинський округ; Дунаєцький старостинський округ; Полошківський старостинський округ; Семенівський старостинський округ; Уздицький старостинський округ.

Загальна кількість населення Глухівської міської ради станом на 01.01.2021 р. становить 39216 осіб. Найбільшу частку в загальній структурі чисельності населення складають мешканці, що проживають в м. Глухів.

Культурні потреби громади Глухова задовольняє мережа закладів культури, представлена клубними установами, бібліотеками, музеями та молодіжними центрами відпочинку. Діяльність закладів культури спрямована на забезпечення реалізації політики держави у сфері культури, мистецтва, охорони культурної спадщини, туризму, музейної та бібліотечної діяльності, а також культурно-мистецької освіти; забезпечення вільного розвитку культурно-мистецьких процесів і сприяння доступності всіх видів культурних послуг і культурної діяльності для всіх мешканців міста Глухів; сприяння відродженню та розвитку

традицій, етнічної, культурної та мовної ідентичності; забезпечення вільного розвитку культурно-мистецьких процесів; сприяння збереженню та охороні культурної спадщини; забезпечення наявності та придбання позакласної мистецької освіти; створення умов для розвитку художньої самодіяльності, художньої творчості та організації культурного відпочинку населення на території Глухівської міської ради; поповнення та відновлення міського краєзнавчого музею, публічної бібліотеки та її філій, організація виставок, поширення кращих зразків вітчизняного кіномистецтва, відродження і розвиток народних художніх промислів, збереження інтелектуальної культурної спадщини.

Культурно-дозволеву діяльність жителів Глухівської громади забезпечують два базові клубні заклади – комунальний заклад «Глухівський міський палац культури» Глухівської міської ради та комунальний заклад «Центр культури» Глухівської міської ради, до структури якого входять 13 філій: Баницький сільський будинок культури, Дунаєцький сільський будинок культури, Некрасівський сільський будинок культури, Полошківський сільський будинок культури, Перемозький сільський будинок культури, Уздицький сільський будинок культури, Білокопитівський сільський будинок культури, Семенівський сільський клуб. Привільський сільський клуб, Мацківський, Калюжанський, Годунівський та Вікторівський об'єкти дозвілєвої роботи.

При закладах клубного типу активно працюють творчі колективи, гуртки, клуби за інтересами. У 2021 році функціонувало 76 клубних формувань, з них 58 колективів аматорського мистецтва, 18 любительських об'єднання. Їх відвідувало 707 учасників. У 2021 році працівниками закладу підготовлено та проведено 1035 культурно-масових заходи (виставок творів мистецтва - 31, вистави та концерти аматорських колективів – 85, вистави та концерти професійних колективів – 3, інші культурно-освітні та розважальні заходи – 770, суспільно-політичні та інші заходи – 146). Кількість відвідувачів склала 85 тис. 994 особи.

Таблиця 2.4 - Динаміка фінансування сфери культури за 2019-2021 рр.

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021 до 2019рр. (+/-)
Загальний фонд	3354158	3668596	12112338	8758180
Спеціальний фонд	117725	905815	33349	-84376
Частка видатків на культуру в бюджеті громади, %	2,9	2,2	7,3	4,4
Видатки на культуру на 1 особу, грн..	108	127	310	202
Рівень фінансування будинків культури, %	100	100	100	0
Рівень фінансування бібліотек, %			100	100
Середньомісячна заробітна плата працівників будинку культур, грн..	6494	7204	9217	2723
Середньомісячна заробітна плата працівників бібліотек, грн..			9584	9584
Число читачів бібліотек, осіб			5189	5189
Число відвідувачів клубних закладів, осіб	50033	46600	107500	57467
Число книговидач, осіб			62400	62400
Середньомісячна заробітна плата працівників музею, грн.	6200	7880	11580	5380
Число відвідувачів музею, осіб	9500	9400	2650	-6850
Кількість проведених виставок у музеї, од.	17	16	16	-1

Джерело: Кошторис відділу культури Глухівської міської ради 2019-2021 рр.

12 колективів мають звання «народний аматорський» та «зразковий»: 7 колективів КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради та його філій (театр «Пілігрим», вокальний ансамбль «Молодість», вокальний ансамбль народної пісні, ансамбль танцю «Кроки», жіночий вокальний ансамбль «Любава» Полошківського СБК, жіночий вокальний ансамбль «Журавка» Дунаєцького СБК, фольклорний колектив «Червона калина» Некрасівського СБК), 4 колективи міського палацу культури (ансамбль танцю «Полісяночка», чоловічий вокальний квартет, жіночий вокальний ансамбль, камерний хор духовної музики, 1 колектив «зразковий» – дитяча естрадна студія «Добрий вечір»).

Окремі виконавці та творчі колективи громади залучаються до виступів у різноманітних урочистих заходах, мистецьких проєктах, концертах, конкурсах та фестивалях, є учасниками та переможцями міжнародних, всеукраїнських, регіональних, обласних фестивалів, конкурсів тощо.

З метою збереження нематеріальної культурної спадщини проводяться фольклорні експедиції на території громади «З покоління – в покоління. Духовна спадщина українського народу». 2 елементи нематеріальної культурної спадщини занесені до регіонального реєстру («Технологія випікання весільних короваїв у с. Полошки», «Приготування обідніх страв у селі Некрасове»). Взято участь у зйомці програми «Сковорода. Гастробайки» (с. Дунаєць, с. Перемога).

На території громади функціонує 6 музеїв: 1 – КЗ «Глухівський міський краєзнавчий музей» Глухівської міської ради, 1 - музей археології на території Національного заповідника «Глухів», 4-громадські (усі музеї розташовані на території м. Глухова).

Основні напрямки роботи КЗ «Глухівський міський краєзнавчий музей» Глухівської міської ради, підпорядкованого відділу культури Глухівської міської ради є: науково-дослідницька; культурно-освітня; збиральницько-фондова; експозиційна.

У комунальному закладі кількість предметів основного фонду налічує 9048 одиниць. У 2021 році до основного фонду музею надійшло 158 предметів, до науково-допоміжного – 97. У 2021 році науковими співробітникам закладу

підготовлено 37 наукових видань та публікацій, 16 тематичних виставок, зокрема, з фондів закладу; пересувні; авторські, розроблено та презентовано 85 різнопланових мультимедійних проєкти, які розміщені на сторінці музею у соціальній мережі Facebook. Проводяться виховні тематичні заходи, деякі з них стали традиційними (поетичні зустрічі «Із чого зіткане життя?» пам'яті Миколи Єрохи, літературні читання «Я сьогодні Шевченка читаю», народознавче свято «Зима прийшла – свята привела», заходи до пам'ятних дат), оглядові і тематичні екскурсії. Кількість відвідувачів у 2021 році склала 5214 особи.

Початкову мистецьку освіту надає КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» Глухівської міської ради.

З метою виконання завдань, що стоять перед закладом та забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку інтересів і здібностей учнів, у школі мистецтв створені відділення: інструментальне, хорове, хореографічно-художнє; та відділи: фортепіанний, народних інструментів, вокальний, хоровий, теоретичний, образотворчого мистецтва, хореографічний. Загальний контингент учнів складає 430 дітей.

З метою виявлення та підтримки молодих талановитих музикантів-піаністів на базі КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» проводиться Відкритий обласний конкурс юних піаністів ім. Дмитра Бортнянського. Для обміну педагогічним досвідом, підвищення кваліфікації викладачів мистецьких шкіл області на базі школи щорічною є Відкрита обласна практична конференція «Традиції та сучасність».

Упродовж 2021 року у КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» проведено шкільні конкурси: «Хочу грати на роялі», конкурси серед учнів відділу народних інструментів, конкурс вокалістів. У дистанційному режимі проведено II Відкритий обласний конкурс юних піаністів ім. Дмитра Бортнянського. В рамках міського фестивалю вуличної музики «Березовський Street Fest» відбувся концерт учнів та викладачів КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського», присвячений Дню міста та Дню знань. До пам'ятних дат за участю учнів та викладачів проведено уроки-лекції, концерти-реквієми

тощо (до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні, Дня пам'яті Героїв Крут, до річниці Революції Гідності, тощо), а також концерти, які вже стали традиційними до Міжнародного дня прав жінок і миру, до Дня Святого Миколая «В український рідний краї поспішає Миколай», до Нового року «Дива трапляються». Викладачами закладу організовано низку виставок робіт учнів відділу образотворчого мистецтва: «Пленер-2021» до Дня художника, до Дня захисника України та Дня Українського козацтва, до Дня міста та Дня знань тощо.

Учні та викладачі КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» Глухівської міської ради є постійними учасниками конкурсів, фестивалів, виставок, оглядів різних рівнів, у тому числі дистанційних. Так за результатами 2021 року показники роботи наступні: міжнародного рівня - 13 заходів, 26 учасників, з них переможців - 26 учасників; всеукраїнського рівня - 10 заходів, 20 учасників, з них перемог - 20 учасників; обласного рівня - 13 заходів, 45 учасників, з них переможців - 23 учасника; інші культурно-мистецькі заходи - 3.

Територію громади бібліотечними послугами забезпечує КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради,. Таблиця 2.5 – Забезпечення бібліотеками Глухівської міської ради

Показники	Роки			2021 р. в % до 2019 р.
	2019	2020	2021	
Бібліотеки, од. всього	21	21	9	43%
в т.ч. в сільській місцевості	20	20	8	40%
Книжковий та журнальний фонд у них, тис. примірників всього	236,97	207,04	110,44	47%
в т.ч. в сільській місцевості	162,24	153,09	68,30	42%
Книжковий фонд в розрахунку на 1000 жителів, примірників всього	5,00	4,51	2,86	57%
в т.ч. в сільській місцевості	13,13	12,84	10,30	78%
Книжковий фонд в розрахунку на 1 бібліотеку, тис. примірників Всього	11,28	9,86	12,27	109%
в т.ч. в сільській місцевості	8,11	7,65	8,54	105%

Джерело: данні відділу культури Глухівської міської ради

До структури якої входить 8 філій: Баницька, Білокопитівська, Дунаєцька, Перемозька, Полошківська, Привільська, Некрасівська, Уздицька. Бібліотечний фонд складає -135921 одиниць примірників на суму - 2739195,00 грн. У 2021 році бібліотечний фонд поповнився на 2230 одиниць примірників. Кількість книговидач за рік склала - 74750 одиниць. Бібліотеку відвідало- 4000 читачів.

При КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради свою діяльність здійснюють 5 клубів за інтересами, надається бібліотечна послуга «Бібліоняня». Працівниками установи започатковано реалізацію проекту «Лисичка йде до бібліотеки» з онлайн-читаннями «Бібліотека з Корівонькою Зіронькою».

Зкладами культури, підпорядкованими відділу культури міської ради, проводиться понад 1500 заходів, серед яких: культурно-мистецькі, розважальні, загальноміські, культурно-просвітницькі заходи, фестивалі, конкурси, концерти, тематичні години, розважальні програми, презентації, мітинги-реквієми, заходи до державних свят, пам'ятних та ювілейних дат, дитячі ранки, виставки, уроки-лекції, історичні, патріотичні та пізнавальні години та інші.

Традиційними для жителів громади стали фестивалі «Пісні свободи і незалежності», «Театральна веселка», «Первоцвіт», «Зорі над Клевенню», «Пісенний віночок Глухівщини», «Пісні, опалені війною», «Пан Вареник», «Щедрий вечір, добрий вечір», «Березовський StreetFest», культурно-мистецькі проекти «Різдвяні зустрічі», «Тарасова пісня», «Різдвяні піснеспіви», шоу-програма «Дві зірки», міський конкурс «Професіонал року», відбірковий конкурс читців, присвячений пам'яті Т.Г. Шевченка та інші.

На території Глухівської міської ради розвинуто театральне мистецтво. Щороку народний аматорський театр «Піліgrim» КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради представляє своїм глядачам нові вистави як дитячої, так і дорослої аудиторії.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Визначення векторів покращення розвитку сфери культури на рівні територіальної громади

Зміни, які відбуваються на рівні глобальної міжнародної системи, особливо її дезінтеграція та гібридизація, зміна силових відносин і силових контрастів, а також обмеження міжнародного порядку, заснованого на інститутах і міжнародному праві, призводять до зростання важливості досліджень щодо шляхів розвитку окремих напрямків соціального забезпечення населення, а саме розвитку культури на місцевому рівні. Враховуючи зміни які на даний час відбуваються в нашій країні, коли вона має протистояти новим лініям розмежування, що виникають у регіоні, та ситуації з впровадження воєнного стану ставлять під питання забезпечення населення основними послугами культури. Метою культурної стратегії громади є збереження та розвиток традиційних культурних практик нашої спільноти, збільшення кількості та якості культурних продуктів, а також визначення нових перспектив і проєктів, які дозволять застосовувати більше різноманітності, творчості та натхнення в житті громади. З метою всебічного опрацювання проблемних аспектів розвитку сфери культури нами було проведено дослідження щодо стану галузі культури на місцевому рівні. Питання, включені до опитування, стосуються особистого досвіду життя громади, використання культурних продуктів (установ, подій, свят, просторів та інше), а також ідей щодо необхідних змін і перетворень у культурному житті громади.

Опитування проводилося методом анкетування шляхом розміщення посилання на Google-форму опитувальника яка була запропонована для

заповнення жителям громади, працівникам культурної сфери та органів місцевого самоврядування та управління.

Перше питання яке було запропоновано респондентам «Які із запропонованих нижче позицій викликають у Вас найбільші побоювання щодо сучасної або перспективної ситуації в Україні? (зробіть розподіл, виходячи з того, що 1 - це найнижчий рівень страху, а 5 - найвищий)

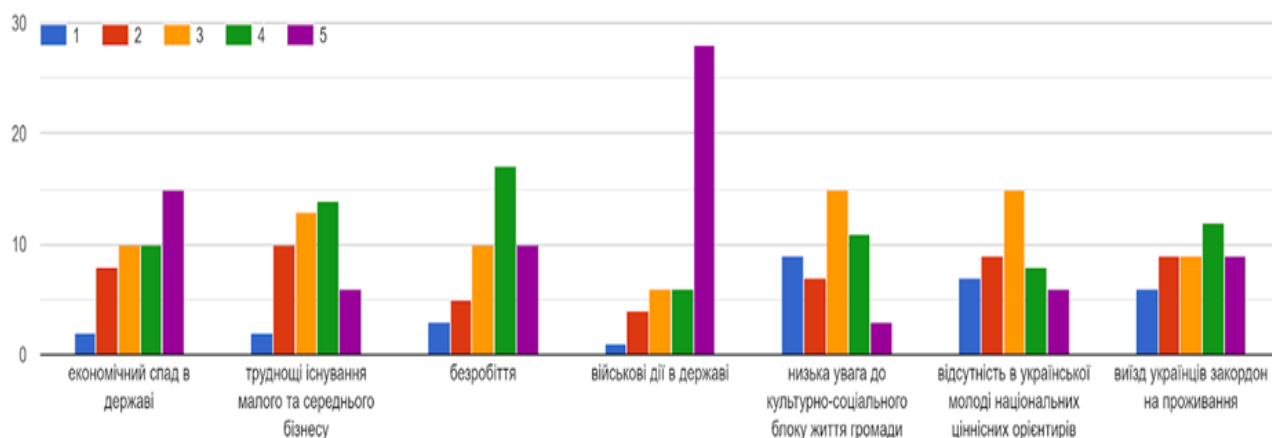

Рисунок 3.1 – Відповіді на питання «Які із запропонованих нижче позицій викликають у Вас найбільші побоювання щодо сучасної або перспективної ситуації в Україні?»

Джерело: власні дослідження

Результати свідчать що на сьогодні найбільше турбує людей військові дії в державі – 62 відсотка поставили цій відповіді саму високу оцінку; також турбують наших респондентів; економічний спад в державі 33,3 відсотка. Високий відсоток, яким поставили оцінку 4 отримали відповіді на питання безробіття – 35,0 %. Серед оцінок задовільно найбільше респонденти відмітили низька увага до культурно-соціального блоку життя громади та відсутність в української молоді національних ціннісних орієнтирів – 33 відсотка.

Наступне питання було «Чи можна вважати вашу громаду як комфортне місце для життя?»

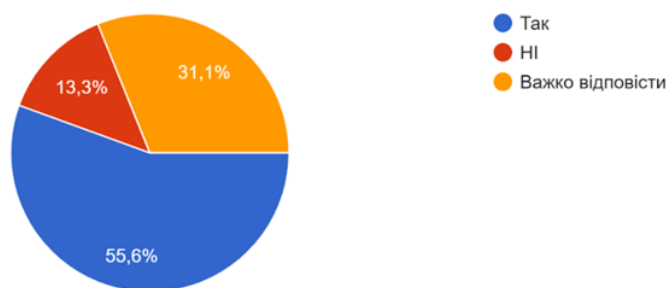

Рисунок 3.2 - Відповіді на питання «Чи можна вважати вашу громаду як комфортне місце для життя?»

Джерело: власні дослідження

П'ятдесят п'ять і шість десятих відповіли – так, 13,3 відсотка – ні а інші респонденти не визначилися з відповіддю. Це говорить про низьку активність жителів громади у зв'язку з тим, що третина не визначилася з умовами проживання.

Наступні питання на які просили відповісти це «Які напрямки, на Вашу думку, є пріоритетними для розвитку вашої громади? (зробіть розподіл, виходячи з того, що 1 - це найменш важливо, а 5 - це найбільш важливо для вашої ОТГ)».

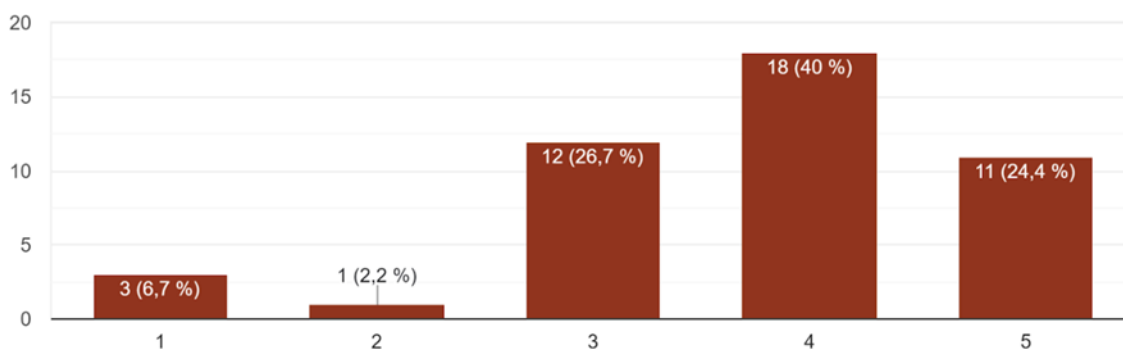

Рисунок 3.3 - Відповіді на питання «Оцініть рівень розвитку галузі культури у вашій громаді?»

Джерело: власні дослідження

Відповіді свідчать про те, що жителі громади найбільше віддають перевагу: розвитку виробництва (найвищу оцінку надали 57,8%), медицині

(найвищу оцінку надали 35,6%), сільське господарство (фермерство) (найвищу оцінку надали 37,8%), електрозабезпечення та енергоефективність (найвищу оцінку надали 37,8%), освіта та спорт (найвищу оцінку надали 35,6%).

На рисунку 3.3 наведені результати відповідей на питання «Оцініть рівень розвитку галузі культури у вашій громаді?. Як бачимо на оцінку добре оцінили 40 відсотків громадян на оцінку задовільно – 26,7 відсотків громадян, на оцінку відмінно – 24,4 відсотка громадян. Необхідно відмітити, що 6,7 відсотків оцінюють дуже низько роботу сфери культури, а саме на один бал.

Наступним запропонованим питанням було «Як змінилася якість надання культурних послуг у вашому населеному пункті після створення громади?» (рисунок 3.4).

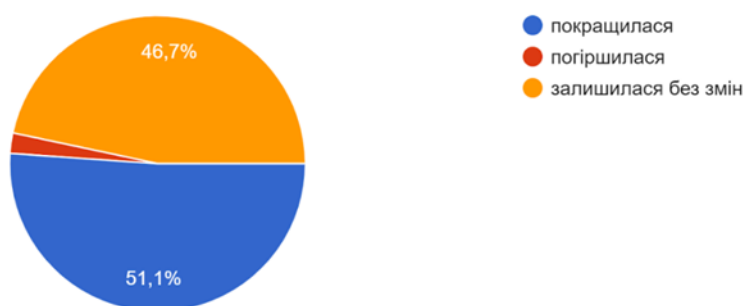

Рисунок 3.4 - Відповіді на питання «Як змінилася якість надання культурних послуг у вашому населеному пункті після створення громади?»

Джерело: власні дослідження

Відповіді розподілилися наступним чином: 46,7 відсотка вважають що діяльність сфери культури покращилася; 51,1 відсотка вважають що все залишилося без змін.

Важливого значення як для громади так і для керівництва має відповідь на питання «Як часто Ви відвідуєте заклади культури вашої громади?» (рисунок 3.5).

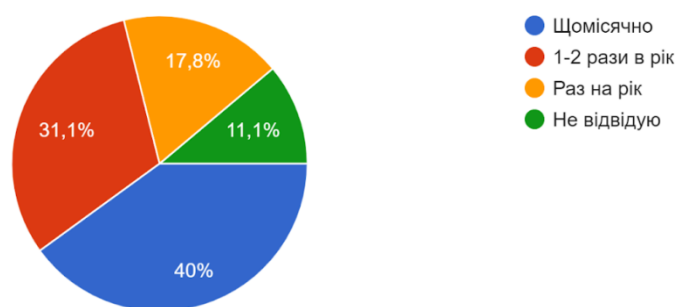

Рисунок 3.5 - Відповіді на питання «Як часто Ви відвідуєте заклади культури вашої громади?»

Джерело: власті дослідження

Як бачимо з малюнка 40 відсотків респондентів відвідують заклади культури щомісячно, третина 1-2 рази на рік, 17,8 відсотків раз на рік а 11,1 зовсім не відвідують.

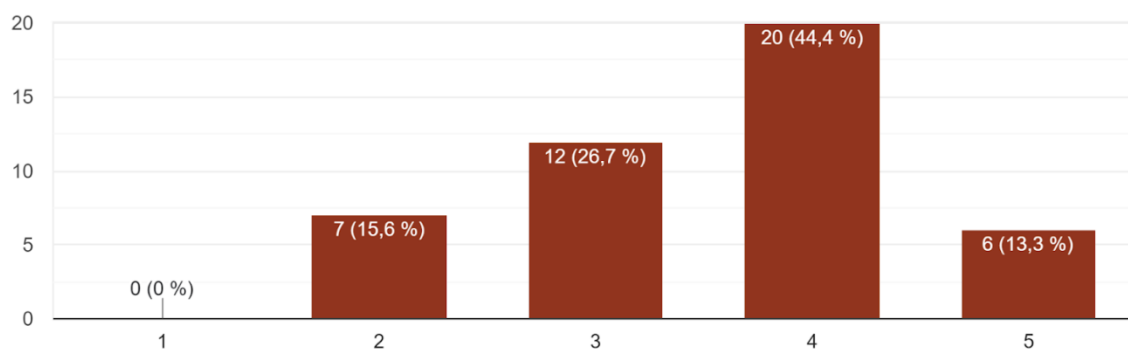

Рисунок 3.6 - Відповіді на питання «Оцініть стан закладів культури, що є на території Вашої громади?»

Джерело: власті дослідження

Такі показники є досить низькими, тому ми вважаємо, що керівництву необхідно постійно інформувати громадян щодо заходів культури.

На питання «Чи забезпечують існуючі заклади культури Ваші потреби?» 31,3 відповіли «так»; 53,3 відсотка відповіли «переважно так» а 11,1 відповіли «ні». Виходячи з результатів опитування бачимо що в цілому жителі громади задоволені функціонуванням закладів культури (рисунок 3.7).

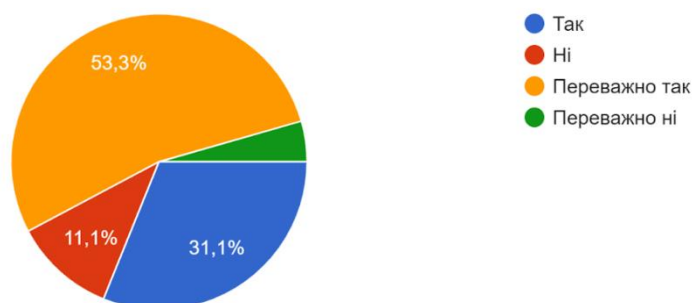

Рисунок 3.7 - Відповіді на питання «Чи забезпечують існуючі заклади культури Ваші потреби?»

Джерело: власні дослідження

Наступне питання було «Із залученням яких людських ресурсів (учні школи, аматорські колективи, працівники культури тощо) здійснюється організація та проведення культурних заходів у вашій громаді?» практично однозначно отримали відповідь що це працівники закладів культури.

На питання «Яких дозвіллевих форм не вистачає для повноцінного задоволення Ваших культурних потреб (зробіть розподіл, виходячи з того, що 1 - це найменш важливо, а 5 - це найбільш важливо для вашої громади)?». Результати свідчать про те що найбільший пріоритет з оцінкою відмінно отримала така форма як - платні заходи різних форм із запрошенням гастролуючих артистів, виїзних концертів і спектаклів; оцінку добре отримали заходи: вечори відпочинку для молоді, спеціалізовані мистецько-творчі гуртки для дітей та розвиток закладів відпочинку з художньо-мистецькими програмами для дітей. Такі дозвіл леві заходи як культурно-масові, різноманітні художньо-мистецькі (в тому числі аматорські) гуртки для дорослих; музикально-

літературні вечори; виставки в музеях; розвиток закладів відпочинку з художньо-мистецькими програмами для дорослих.

Відповіді на питання «Що заважає Вам відвідувати культурні заклади чи культурні події?» розподілилися наступним чином. Найбільше у жителів громади не вистачає часу – 75,6 відсотків; погане матеріально-технічне забезпечення проведення заходів – 15,6 відсотків; нестача інформації – 8,9 відсотків (рисунок 3.8)

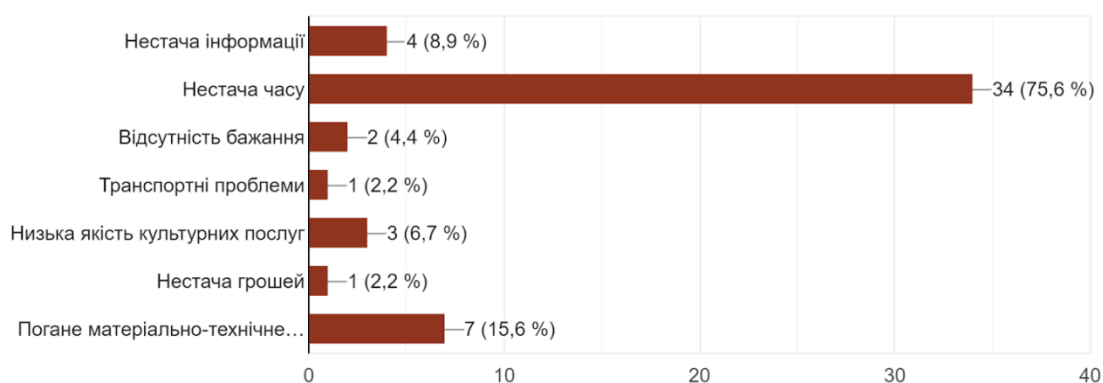

Рисунок 3.8 - Відповіді на питання «Що заважає Вам відвідувати культурні заклади чи культурні події?»

Джерело: власті дослідження

Далі жителям було запропоновано питання «Оберіть 5 найсуттєвіших проблем галузі культури у вашій громаді?». Відповідно до відповідей ми побудували рейтинг проблем:

- відсутність належних можливостей для надання сучасних і якісних культурних послуг населенню;
- низький рівень поінформованості населення щодо культурних подій в їхньому населеному пункті, районі, області;
- відсутність залучення культурного потенціалу ОТГ до формування комплексного туристичного продукту, що дало б змогу самофінансувати сферу культури;

- відсутність моделей функціонування клубних закладів в умовах децентралізації;
- втрата закладів культурної інфраструктури в селах в ході реформи децентралізації;
- нерівномірність розміщення по території ОТГ закладів культурної інфраструктури, що знижує рівень забезпеченості населення культурними послугами;
- відсутність стандартизації якості культурних послуг;
- відсутність висококваліфікованих кадрів в сфері культури на місцях;
- низький рівень вивченості потенціалу і елементів нематеріальної культурної спадщини;
- низький рівень якості культурних послуг.

Як бачимо з відповідей найбільше турбує не достаток інформованості, нестача належних можливостей надання послуг, відсутність залучення культурного потенціалу ОТГ до формування комплексного туристичного продукту. Це говорить про те, що керівництву культурної сфери необхідно звернути увагу на ці питання.

На питання «Що, на Вашу думку, потрібно для покращення ситуації в сфері культури у вашій громаді? (азначте не більше 3 позицій)» жителям було запропоновано декілька варіантів відповідей. За рейтингом найбільше жителі вважають необхідно підвищити рівень фінансування закладів культури; залучити до роботи в закладах культури молодих і висококваліфікованих спеціалістів та сформувати у керівництва розуміння культури як інструменту для якісних змін життя громади.

На питання «На скільки Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з наступними твердженнями». На питання; культура є важливим елементом в національно-патріотичному вихованні молоді всі сто відсотків респондентів відповіли «так», «державна повинна вживати заходів щодо розширення сфер використання української мови» 90 відсотків відповіли «так», на питання

«культура є важливим елементом підвищення якості життя населення», відповідь «так» дали 82 відсотка опитаних.

Переважна кількість відповідей «ні» отримали питання «культурні події і заходи стануть пріоритетними для керівництва ОТГ тільки тоді, коли вони приносять значні кошти у бюджет громади», «культурні заходи мають цінність виключно для дітей і несім'ейної молоді», «культурно-дозвільна діяльність - пусте витрачання часу».

В останньому питанні було запропоновано надати пропозиції та рекомендації для керівництва громади стосовно розвитку сфери культури в Україні в цілому та у громаді зокрема. Наводимо перелік пропозицій, які надали жителі громади:

- проводити постійну роботу щодо розвитку культури в територіальній громаді;
- збільшити фінансування галузі культури, що призведе до залучення молодих кваліфікованих спеціалістів;
- створити центр дозвілля для молоді;
- збільшити фінансування культурно-масових заходів та надання сучасного обладнання для задоволення потреб населення в умовах достатньої форми роботи;
- залучати більше населення до культурно-масової діяльності для розвитку своїх культурних здібностей. Керівництву громади, по можливості, більше уваги приділяти фінансуванню заходів у сільських клубних закладах. Культурні події повинні бути цінними і цікавими для керівництва ОТГ, незалежно від того, де вони проходять - в центрі громади чи в сільській місцевості;
- налагодити комунікацію з колегами, вчитись у професіоналів, покращити матеріально-технічну базу закладів культури, створити умови для того, щоб висококваліфіковані кадри мали змогу комфортно працювати;
- керівництво має вести діалог з населенням для визначення пріоритетних напрямів у сфері культури, забезпечити збільшення видатків для закупівлі

сучасного обладнання, що дасть можливість проводити масові заходи на високому рівні;

- розширити «асортимент» культурних заходів та покращити роботу щодо інформування громадян про заходи;
- в цьому році не до масових заходів культури, але коли настане перемога буду дуже радий завітати на концерт якогось свята)))
- постійно залучати молодь до культурних заходів;
- повне оновлення об'єктів культури від ремонту до концепції роботи;
- провести ремонтні роботи довкола будинків культури (плитка, зелені насадження, тощо).

Таким чином відповіді можна згрупувати на трьох напрямках: перше - покращення матеріально-технічної бази, друге залучення молодих людей до культурних заходів; третє – створити цент дозвілля для молоді.

3.2. Удосконалення діяльності закладів культури в період воєнного стану та її покращення її якості

Основним завданням закладів культури є підвищення рівня культури та збереження національних традицій. Ці установи вивчають культурні потреби населення, організовують свята, виставки, клуби за інтересами, гуртки тощо.

На сьогоднішній день виконуючим обов'язки начальника відділу культури міської ради виконує головний спеціаліст Ніжник О.В. Виконуючим обов'язки начальника відділу головним спеціалістом, проводиться координація роботи підпорядкованих закладів та установ культури, надається методична, організаційно-практична, консультативна допомога, за необхідністю вирішуються питання, які стосуються їх діяльності, щотижня відбуваються виробничі наради з керівниками. Керівництвом успішно завершено процес підвищення кваліфікації за довгостроковою (2-тижневою) програмою «Загальна професійна програма підвищення кваліфікації для посадових осіб місцевого самоврядування (не рідше одного разу на три роки)» при Сумському регіональному центрі підвищення

кваліфікації. Спільно з працівниками служби у справах дітей та відділу молоді та спорту проведено прибирання прилеглої території.

У КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради та філіях працює 32 особи. У відпустках на 2 тижні кожен без збереження заробітної плати у період з початку вторгнення були 31 працівник. У всіх закладах щодня о 9.00 проводиться загальнонаціональна хвилина мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії росії проти України. В Баницькому сільському будинку культури не разі по штатному розпису 2 ставки які обидві вакантні, в Некрасівському СБК - 3 ставки, які забезпечені працівниками. В цих центрах культури були проведені наступні заходи: участь у Шевченківських читаннях (онлайн); авторські читання «Україна це ми»; вшанування пам'яті загиблих воїнів «Пам'яті загиблих присвячується»; відео презентація «Ми за мир» (онлайн); літературне читання «Діти за мир»; акція «Голуб миру», відеопрезентація авторських читань; музична хвилинка «Ми за волю, ми за мир»; Акція «Ми за чисте довкілля», конкурс малюнків «Світле свято Великодня»; онлайн читання «Чорнобиль вічний біль»; участь у творчому марафоні «Голос нескорених» - ансамбль «Червона калина», автор віршів Анна Смоля; фото конкурс «Моя мама найкраща» (онлайн); відео привітання до дня Матері «За все,що маю дякую тобі»; покладання квітів до пам'ятника загиблим воїнам; челендж «Сім'я джерело любові» (онлайн); участь у квесті «Велика сім'я України» та багато інших. Працівники культурної сфери постійно займаються волонтерською роботою та упорядкуванням території.

В Дунаєцькому СБК по штатному розпису передбачено 3,5 ставки. За період повномасштабного вторгнення були проведені наступні заходи, а саме: онлайн читання «Вам нас ніколи не здолати»; виставка малюнків «Ми за мирну Україну»; онлайн читання віршів «Хай стане тихо в нас від миру»; акція до Дня довкілля «За чисте довкілля»; он-лайн презентація авторських пісень «Орки» І. Печеного; година пам'яті (онлайн) «Чорнобиль... Трагедія... Пам'ять...»; майстер-клас «Подарунок для мами»; онлайн вітання до дня Матері «Для вас рідненьки»; покладання квітів; фото виставка (онлайн) «Моя родина»; он-лайн

вітання з днем Сім'ї та інші. Працівники постійно займаються волонтерською роботою та упорядкуванням території.

В Перемозькому СБК по штатному розпису передбачено 2 ставки. За період з 24.02.22р. по теперішній час проведені наступні заходи: поетичні читання; акція «Ми за чисте довкілля»; інформаційна година «Традиція і краса українського Великодня»; година вшанування до Дня Чорнобильської трагедії «Чорнобиль – наш біль»; виставка малюнків «Пам'ятайте! Крізь віки, крізь роки – пам'ятайте!»; покладання квітів та працівники займаються волонтерською роботою та упорядкуванням території.

В Білокопитівському СБК на жаль передбачено 0,75 ставки. Незважаючи на це постійно ведеться культурно-масова робота: конкурс дитячого малюнку «Ми за мирну Україну»; виставка малюнків «Намалюй пташку»; акція «Ми всі відповідаємо за природу»; виставка малюнків «Великодня веселка»; тематичний вечір «Чорнобильське ехо»; виставка декоративно – прикладного мистецтва «Добро відкривається в серці» та постійна волонтерська робота і упорядкування території.

Калюжанський об'єкт дозвілєвої роботи має 0,75 ставки. За час з початку війни проведено: літературну годину до Дня народження Т.Г.Шевченка; щоденно проводиться загальнонаціональна хвилина мовчання за загиблими у війні проти росії; виставку робіт учасників любительських об'єднань «Яскрава стрічка» та «Завиток»; покладання квітів до Дня пам'яті та примирення; майстер-клас «Виготовлення оберегів»; інформаційна хвилинка «Психологічна допомога та підтримка під час війни: добірка порад та рекомендацій»; бажаючі мають змогу взяти участь у змаганнях з тенісу та більярду. Клубним працівником проводиться велика робота по упорядкуванню території біля клубного закладу.

Полошківський СБК дещо більший за обсягами надання послуг тому там передбачено 2,5 ставки. У зв'язку з ситуацією, що склалася в Україні, клубними працівниками проведено: майстер-клас по виготовленню поробок до Дня птахів; онлайн-привітання до Дня матері; онлайн-вшанування пам'яті полеглих у Другій Світовій війні; акція «Запали свічку пам'яті»; щоденно проводиться

загальнонаціональна хвилина мовчання за загиблими у війні проти росії. Молодь села бере участь у змаганнях з тенісу та більярду а працівники займаються облаштуванням території парку, де розміщено клубний заклад. Крім того, клубні працівники займаються волонтерською роботою.

В Годунівській ОДР передбачено 0,5 ставки та відповідно до плану робіт під час воєнного стану проведено такі заходи: вечір відпочинку до 8 Березня «Все починається з любові»; година спілкування «Праця – добробут людини»; покладання квітів до могил загиблих воїнів; тематична година до Дня матері; година спілкування до Дня сім'ї «Мій дім – моя сім'я»; акція «Привітай». Працівники весь час займається волонтерською діяльністю, виконує господарчі роботи у приміщенні ОДР та по благоустрою території.

Найменше ставок має Мацківський ОДР 0,25 ставки, незважаючи на невеликий обсяг проведено заходи: година-спомин «Час минає, біль не згасає»; шахові змагання; година народознавства «Моє село – для мене ти єдине»; виставка малюнків «Щаслива родина – міцна Україна»; тематичний вечір «Це було недавно, це було давно». Клубний працівник проводить роботи по благоустрою території біля сільського клубу.

В Семенівському сільському клубі передбачено 1,0 ставка та проведено заходи: тематична година «Кобзарем ми його величаєм»; фото спогади «Болить в душі моїй Чорнобиль»; Покладання квітів до пам'ятника загиблим односельцям; тематична година «Пам'ять жива»; година спілкування «Українська сім'я – основа держави». Крім того, у Семенівському сільському клубі проводяться господарські роботи у приміщенні та роботи по благоустрою прилеглої території

Уздицький СБК за штатним розписом має 0,5 ставки за сумісництвом. Але там постійно проводиться культурна робота, за час воєнного стану проведено заходи а саме: година поезії. Вірші Т.Г.Шевченка; фотовиставка «Земля – наш спільний дім. Збережімо її»; покладання квітів до пам'ятника; привітання багатодітних мам. На даний у Привільський ОДР є вакансія 0,5 ставки вакансія.

Найбільше заходів проводиться в КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради, серед головних: поетичні читання, присвячені пам'яті Т.Г.Шевченка

(дистанційно); цикл відео-зустрічей з професійним психологом Юрієм Рябко під назвою «Діалог з психологом»; майстер-клас з виготовлення пташки з ниток (Онлайн-майстерня тітоньки Олени); майстер-клас з декорування яєць до Великодня (Онлайн-майстерня тітоньки Олени); майстер-клас з виготовлення символу Дня пам'яті і примирення і Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні – червоного маку; поетичні хвилинки. Читання поезії «Господи, прошу, дай миру Україні»; участь у творчому марафоні митців Сумщини «Голос нескорених»; година інформації «Чорнобиль...Катастрофа...Пам'ять...» до 36 річниці Чорнобильської катастрофи; історична подорож «Відлуння тих далеких днів сльозою на очах бринить» до Дня пам'яті і примирення та Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (дистанційно); участь у творчому онлайн-проекті «Вишивана Сумщина» та інші. Усі вище перелічені роботи постійно висвітлюється на сторінці зможете переглянути на фейсбук-сторінці Центр культури Глухів (Додаток А).

Нині робота гуртків зводиться здебільшого до організації вечірніх перерв. Припинено роботу багатьох гуртків самодіяльності, гуртків і клубів самодіяльності. Це пов'язано як із поганим матеріально-технічним забезпеченням, відсутністю найнеобхідніших знарядь праці, так і з обмеженістю вільного часу мешканців села. Більшість населення, особливо навесні та влітку, займається також роботою по дому та на присадибних ділянках, щоб отримати додатковий заробіток.

Перехід до ринкових відносин у сфері культури в сучасних умовах призводить до появи негативних явищ і тенденцій, пов'язаних із гонитвою за комерційним успіхом і прибутком окремих осіб. Водночас знижується рівень культури та розмах культурної діяльності.

Надзвичайно важлива діяльність бібліотек у підвищенні культурного рівня населення, особливо сільської місцевості. Це пояснюється тим, що бібліотека є одним із основних джерел інформації для сільського населення, особливо в період економічної кризи, коли населення не може дозволити собі купувати книги та журнали.

Територію громади бібліотечними послугами забезпечує КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради, до складу якої входить вісім філій: Баницька, Білокопитівська, Дунаєцька, Перемозька, Полошківська, Привільська, Некрасівська, Уздицька.

Бібліотеки громади спрямовують свою діяльність на досягнення якісних показників при наданні бібліотечних послуг та змістовного проведення інформаційно-просвітницьких заходів, роблять все можливе, щоб підтримати кожного читача своєї бібліотеки.

Глухівська публічна бібліотека у воєнний період не призупиняла свою діяльність. «Читання заспокоює нерви та допомагає впоратись з тривогою» під таким гаслом бібліотеки громади працюють в умовах воєнного часу. У середньому в день публічну бібліотеку відвідують від 50 до 80 користувачів, сільські бібліотеки 3-6 осіб. Для жителів громади проводяться заходи як в он-лайн так і оф-лайн форматі.

«Україна – країна нескорених!» - під такою назвою з початку війни діють книжкові виставки. Організовані онлайн-розповіді про міста та селища Сумщини, які попали під удар рашистів, а також проводились авторські та поетичні патріотичні читання серед користувачів бібліотек громади. У сільських бібліотеках були організовані години патріотичного малювання.

Понад три роки в установі діє безкоштовна послуга «Бібліоняня». Під час дії воєнного стану ця послуга стала супер актуальною. Поки батьки займалися своїми справами, діти в бібліотеці залишались під наглядом. Працівники розважали дітей: читали книги, гралися в настільні ігри, розгадували загадки, малювали, вирізали, складали пазли, чаювали.

У рамках Всеукраїнського тижня дитячого читання, який проходив під гаслом «Нація, яка читає — непереможна!», щодня впродовж тижня було безліч книжкових подій. Це і фестиваль літературних новинок, казка від корівоньки-зіроньки, екскурсії «Читай містом», подорожі у країну мультляндії, вікторини, конкурси, патріотичні читацькі десанти. Активно ведеться промоція читання та

реклама патріотичної літератури найкращими читачами. Рекламували книги сучасних українських письменників від Українського інституту книги.

У воєнний період бібліотека стала територією позитиву. Працює літературне кафе «Душевна розмова». Аудиторія - це глухівські волонтери благодійної організації «Турбота про літніх в Україні». Зустрічі за чашкою чаю та душевні розмови на різноманітні теми стали можливими завдяки підтримці німецького фонду «Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє».

У рамках проекту «Шахи – гімнастика для розуму», в установі у березні місяці стартував черговий шаховий (рейтинговий) сезон для ветеранів Глухова. Щонеділі проходили турніри ветеранів. У перерві між поєдинками учасники переглядають книги відповідної тематики та цікавилися новинками.

Цього року до Великодня проводились майстер-класи з писанкарства, виготовлення оберегів для захисників. Учасники писали писанки, як символ народження життя, як магічний оберіг, як символ відродження. Бібліотекарі громади є активними учасниками патріотичних акцій та займалися волонтерською діяльністю: розбирали та роздавали гуманітарну допомогу, долучалися до збору коштів та придбання товарів для потреб ЗСУ (Некрасове). Активно брали участь у весняних толоках на території громади.

Працівники здійснювали поточне комплектування бібліотечних фондів: отримували нові надходження, проводили систематизацію та технічну обробку документів – 137 примірників. Здійснювали сумарний та індивідуальний облік фонду: розставляли картки за алфавітом в обліковий каталог та робили записи документів за встановленою формою до загальної інвентарної книги та інвентарних книг кожної філії. Вилучали картки та інвентарні номери на списані видання з облікових форм згідно з актами - 19550 документів (екземплярів). Проводили систематичне упорядкування фонду, перевіряли правильність розстановки книжкових видань по алфавіту та шифрам, здійснювали поточний ремонт книг. Постійно проводили роботу з боржниками (індивідуальні бесіди, нагадування, телефонні дзвінки). Надавали консультації та методичну допомогу

бібліотекарям бібліотек-філій з питань обліку, збереження фонду, вилучення документів (екземплярів).

Працівники надавали: індивідуальні консультації для користувачів з роботи на ПК; професійні консультації, поради з організації та планування роботи; плани роботи: квартальні, місячні, щотижневі; консультації з організації Шевченківських днів, тижня дитячої книги; звіт роботи КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради за І кв.

Працівниками установи проводились психологічні тренінги «Як безпечно пережити воєнний час?» для волонтерів Глухівського відділення ВБО «Турбота про літніх в Україні», заплановано проведення аналогічних заходів із залученням психолога Ю. Рябко. Проведено семінар бібліотечних працівників «Робота публічних бібліотек в умовах воєнного часу». В установі працює 20 осіб. З них: в публічній бібліотеці – 13 осіб, 7- в бібліотеках-філіях. Усі працівники бібліотеки перебували у відпустці без збереження заробітної плати впродовж 14 календарних днів.

Необхідно звернути увагу на діяльність такого осередку як КЗ «Глухівська школа мистецтв ім. Максима Березовського» Глухівської міської ради. Від 24 лютого викладачі працюють у дистанційному режимі. Проте, майже всі вони за власною ініціативою відвідують учнів вдома та проводять уроки офф-лайн. Учні вчать програму, що відповідає їх року навчання. Через важкий психологічний стан дітей, який позначився на якості засвоєння матеріалу та затяжні вимушені канікули, що були затверджені МОН педагогічною радою було прийнято рішення продовжити навчальний рік до 30.06 задля надолуження незасвоєного навчального матеріалу. Учнями та викладачами школи було підготовлено два концерти до Міжнародного дня прав жінок та миру 8 березня 2022 року та Дню пам'яті та примирення восьмого травня 2022 року, але через воєнний стан та задля безпеки життя дітей провести їх не вдалося. З 31.03 по 21.04 в школі мистецтв викладачем відділу образотворчого мистецтва Світланою Грибан було проведено майстер-класи з писанкарства для учнів школи та всіх бажаючих містян. Метою заходу була психологічна підтримка глухівчан. Захід відвідало

понад 400 мешканців та гостей міста. В квітні 2022 року викладачем хорового відділу Тетяною Тохтамиш було проведено майстер-клас з хорового співу для учнів школи та всіх бажаючих містян а 30.04.22р. викладачами було проведено день відкритих дверей для глухівчан, який відвідало понад 50 учасників. Викладачі-учасники ансамблю Berezovskyi Quartet було зроблено запис відеовиступу для участі у проекті управління культури Сумської ОДА «Вишивана Сумщина». Також для участі у цьому заході учні відділу образотворчого мистецтва підготували малюнки. Викладач школи Олександра Дашко створив відеопрезентації для участі у всіх онлайн заходах, афіші, роздатковий матеріал. Протягом зазначеного періоду часу проводяться наради для викладачів в оффлайн та онлайн режимі. Директор та заступник директора з навчально-виховної роботи постійно займаються розробкою освітніх програм для інструментального, хорового, вокального, хореографічного відділів та відділу образотворчого мистецтва. Здійснюється вся запланована поточна робота з документацією: складання табелів, графіків контрольних заходів, планів на тиждень, місяць, квартал, вивчаються нові норми законів. Приміщення школи знаходиться у належному стані, регулярно виконується вологе прибирання, протирання поверхонь від пилу, доглядаються за кімнатними рослинами. Постійно проводяться роботи з облаштування прилеглої території школи: прибирання площі, білення бордюрів, впорядковано клумби. На ділянці перед школою вирощується багато кущів троянд, які потребують особливого і постійного догляду: вчасне підживлення, обробка від шкідників, прополка та полив. Керівництво разом з колективом розроблено ділянку землі, де висаджено 36 кущів хости, оброблено клумбу у вигляді скрипкового ключа та висіяли на ній насіння жовтих чорнобривців та синього агератуму. На високих клумбах під вікнами школи здійснюється прополка та пересадка квітів, висівання насіння, висадка хризантем. Всього працюючих - 37 осіб, 1 працівник знаходиться за кордоном і працює дистанційно. У відпустці без збереження заробітної плати терміном 2 тижні перебувало 19 осіб.

Покращення діяльності закладів культури ми вбачаємо в неухильному дотриманні стратегії розвитку громади та розбудові нових напрямків діяльності з врахуванням проведеного опитування та аналізу діяльності сфери культури під час повномасштабного вторгнення.

Під час написання стратегії для визначення стратегічних орієнтирів розвитку Глухівської міської ради було проведено аналітичне дослідження сильних сторін, можливостей, слабких сторін та загроз розвитку (SWOT-аналіз), визначено силу впливу цих факторів, а також здійснено перехресний аналіз взаємозв'язків між факторами в секторах порівняльних переваг, викликів та ризиків. Результати дослідження та узагальнення зовнішніх та внутрішніх факторів, що були визначені експертами робочої групи, з урахуванням їхнього рейтингу, представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – SWOT-аналіз факторів, що мають вплив на розвиток Глухівської міської ради

Сильні сторони	Слабкі сторони
Проведення понад 250 різнопланових культурно-масових заходів щороку, сформована мережа бібліотечних та клубних закладів, колективів художньої самодіяльності	Недостатній рівень задоволення соціо-культурних потреб населення, незадовільний матеріально-технічний стан бібліотечних та клубних закладів
Можливості	Загрози
Створення якісного туристичного продукту, розвиток туризму та зростання інтересу до культурно-історичних традицій розвитку територій	Геополітична нестабільність на сході України, наявність кордону з країною-агресором

Джерело: [18]

Ми вважаємо, що заходи, які ми плануємо впровадити в рамках кваліфікаційної роботи повинні бути в рамках затвердженної стратегії (рисунок 3.2). Відповідно до погодження стратегічних, операційних цілей та поточних завдань стратегії покращення матеріально-технічного забезпечення закладів культури (палац культури, клуби, бібліотеки, музеї, школа мистецтв) в плані дій передбачено: капітальний та поточний ремонт приміщень установ культури, оновлення матеріально-технічної бази закладів культури сучасною комп'ютерною та оргтехнікою та створення центрів культурних послуг на території громади. Ці

бачення також підтверджують результати проведеного нами опитування. У зв'язку з цим ми пропонуємо створення на базі бібліотеки культурного хабу який став би осередком культурного просвітництва та культурної діяльності для молоді та старшого покоління глухівчан.

Таблиця 3.2 - Погодження стратегічних, операційних цілей та поточних завдань стратегії

Стратегічні цілі	Операційні цілі	План дій
В.2. Розвиток культурного середовища	В. 2.1. Покращення матеріально-технічного забезпечення закладів культури (палац культури, клуби, бібліотеки, музеї, школа мистецтв)	Капітальний та поточний ремонт приміщень установ культури
		Оновлення матеріально-технічної бази закладів культури сучасною комп'ютерною та оргтехнікою
		Створення центрів культурних послуг на території громади
	В.2.2. Підтримка аматорської творчості	Забезпечення аматорських колективів сценічним обладнанням
		Участь у заходах поза межами громади, області, країни з метою популяризації громади
		Створення нових колективів і студій літературно-мистецького та вокального спрямування
	В. 2.3. Розвиток сфери розваг та фестивальної індустрії	Створення сучасних громадських просторів (кіно під відкритим небом в теплу пору року)
		Виготовлення рекламної, друкованої, сувенірної продукції

Джерело: [18]

Слово «хаб» прийшло до нас з Англії в середині 19 століття. Англійське hub, спочатку hubbe, це купа, маса, колекція. У пізнішому вживанні професійною назвою виробника колеса стала маточина колеса – центральна частина колеса, яка з'єднана з ободом за допомогою спиць або дисків [2]. Пізніше це слово стало вживатися в значенні «вузол», «осередок» чого-небудь, місце, де щось збирається і поширюється. Наприклад, на транспорті – це перевантажувальний вузол з необхідними сервісами, куди сходяться всі потоки.

Наприкінці 20-го століття хаб став терміном для комп'ютерного та економічного менеджменту. Це забезпечувало високу концентрацію ресурсів, розвинену інфраструктуру та розподільні можливості. У комп'ютерному понятті «хаб» - це пристрій, що використовується для об'єднання комп'ютерів у мережу

(мережевий хаб), а як економічний та адміністративний термін - це центр економічної діяльності та перетин економічних інтересів. На початку 2000-х років слово «центр міста» почало використовуватися як економіко-географічний термін. Сьогодні цей термін також широко використовується для позначення центру подій, уваги та діяльності. Ці поняття швидко увірвалися в соціальне, економічне, культурне та громадське життя. Експерти відзначають, що зараз цю концепцію важко досягнути, оскільки розроблено багато форматів хабів залежно від спрямованості, структури, послуг і місця розташування.

Ми пропонуємо створити культурний хаб на базі бібліотеки. Є достатня кількість успішних проектів які були реалізовані в Україні. Ми пропонуємо створити такі простори (рис. 3.9).

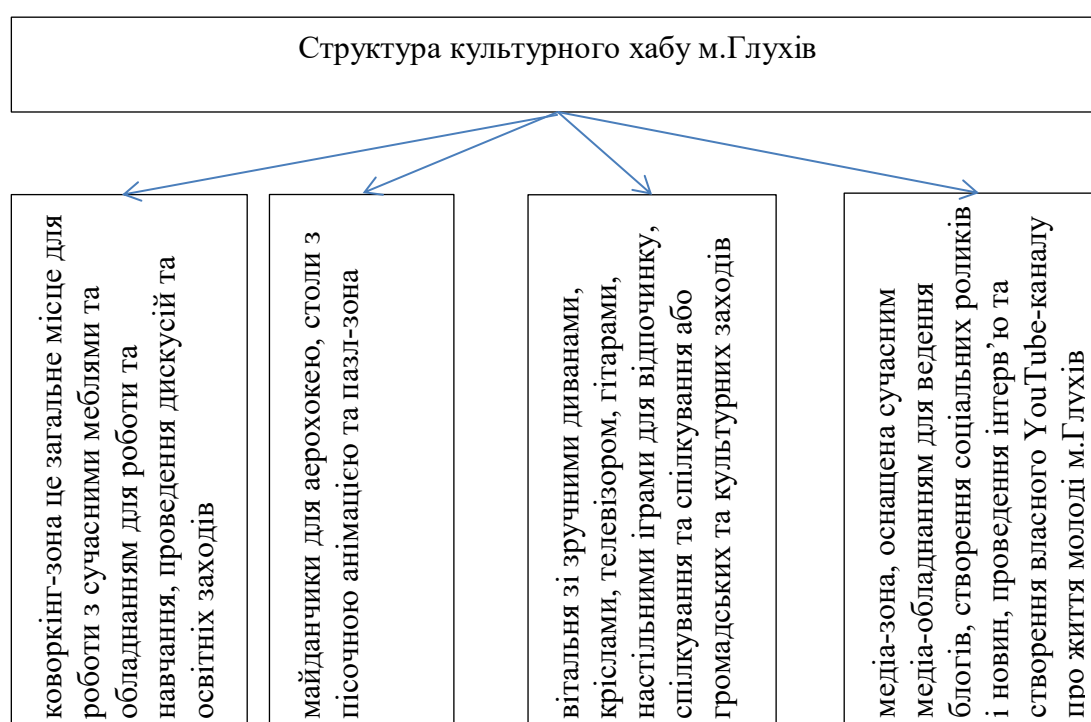

Рисунок 3.9 - Структура Культурного хабу м. Глухів

Джерело: Сформовано автором

Спосіб створення хабу не має загальних підходів, але ми можемо використовувати існуючий досвід наших колег. Наприклад, зараз дуже поширені молодіжні центри (хаби), які також будуються на базі бібліотек. При його

створенні можна використовувати Типове положення молодіжних центрів та Національний знак якості молодіжних центрів. В мережі Інтернет воно розміщено на порталі «Децентралізація», де в рубриці «Молодіжні центри в ОТГ» є розділ «Молодь». Підсумовуючи отриману інформацію ми дійшли висновку, що створення культурного хабу повинно пройти в кілька етапів (рис. 3.10)

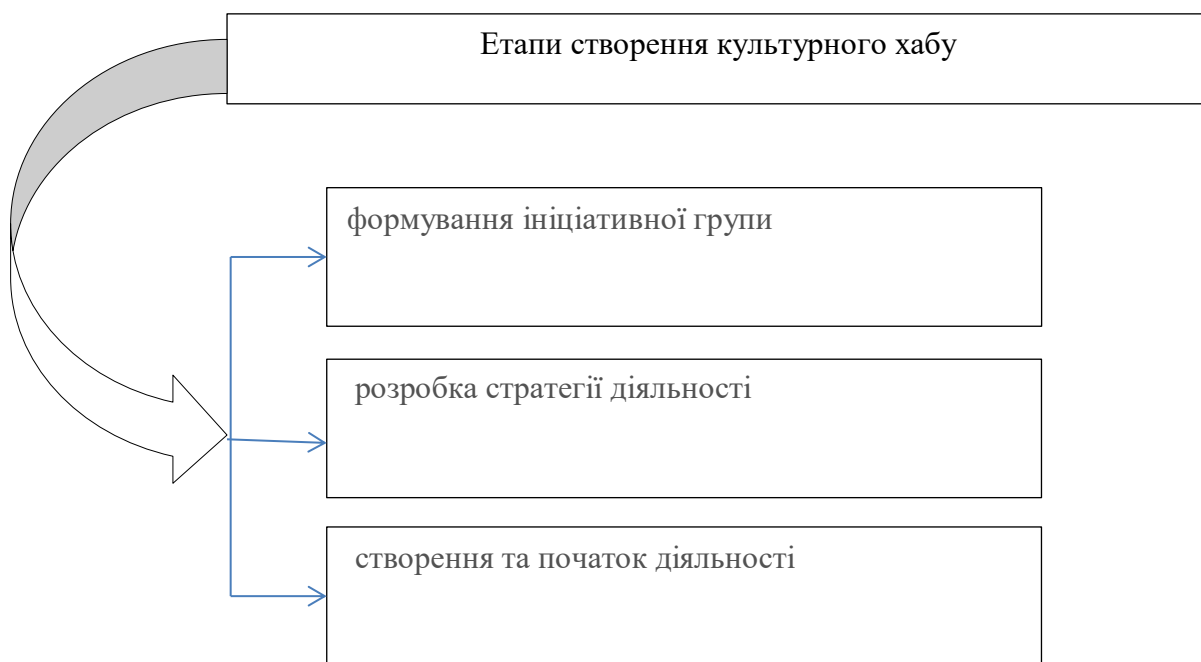

Рисунок 3.10 – Етапи створення культурного хабу

Джерело: Сформовано автором

Першим кроком є створення групи ініціаторів. Як організація, так і функціонування хабу потребує активної участі представників зацікавлених сторін – влади, ініціаторів змін, активних користувачів, громадських організацій, бібліотекарів;

Другий крок це розробка стратегії дій: визначення потреб мешканців, відбір груп, для яких власне будуватиметься культурний центр; визначення бачення, місії, стратегії та діяльності центру;

Третій крок - створення та початок діяльності. За активної участі цільових груп встановлюють графік (зручний для користувачів, а не співробітників,

включаючи вечірні та вихідні), формати роботи, планування. Учасники громади можуть зголоситися ремонтувати чи облаштовувати приміщення. Залучення молоді необхідне, тому що молоді люди привносять у процес проектування енергію, свіже мислення, творчу іскру, їм подобаються яскраві, динамічні, сучасні інтер'єри.

Необхідно наголосити, що для ефективної роботи необхідно провести кардинальний ремонт в приміщеннях бібліотеки. Ми вважаємо що можна залучити місцевих дизайнерів та передбачити доступ для людей з обмеженими можливостями пересування, достатнім опаленням, освітленням, вентиляцією, санвузлами, зручними меблями та за можливості міні-кухнею. Інтер'єри таких хабів досить широко представлені в інтернеті в рамках написання кваліфікаційної роботи ми обрали один з інтер'єрів наведений в додатку до роботи. Ми вважаємо за потрібне використовувати в дизайні полиці на коліщатках, які легко пересувати, змінюючи простір. Такий хаб має бути створений з дотриманням протипожежних, санітарно-гігієнічних норм, з використанням екологічних та енергозберігаючих технологій, забезпечуючи привабливі та комфортні умови рівного доступу для всіх користувачів, у тому числі людей з обмеженими можливостями та особливими потребами. Ми також вважаємо, що в період підготовки та проведення ремонтних робіт можна звернутися до жителів громади з проханням про допомогу матеріалами, грошовими коштами та особистою працею. Оскільки хаби є безкоштовними і події що там будуть відбуватися направлені на розвиток громади необхідно також закупити відповідне обладнання – проектор, мікрофон, екран, комп'ютер, сканер, принтер, відеокамера, фотоапарат тощо.

Напрями діяльності хабу в м.Глухів наведені на рисунку 3.11. Такий простір сприяє збільшенню соціального капіталу вразливих груп, таких як молодь, літні люди, люди з обмеженими можливостями, мігранти та національні меншини.

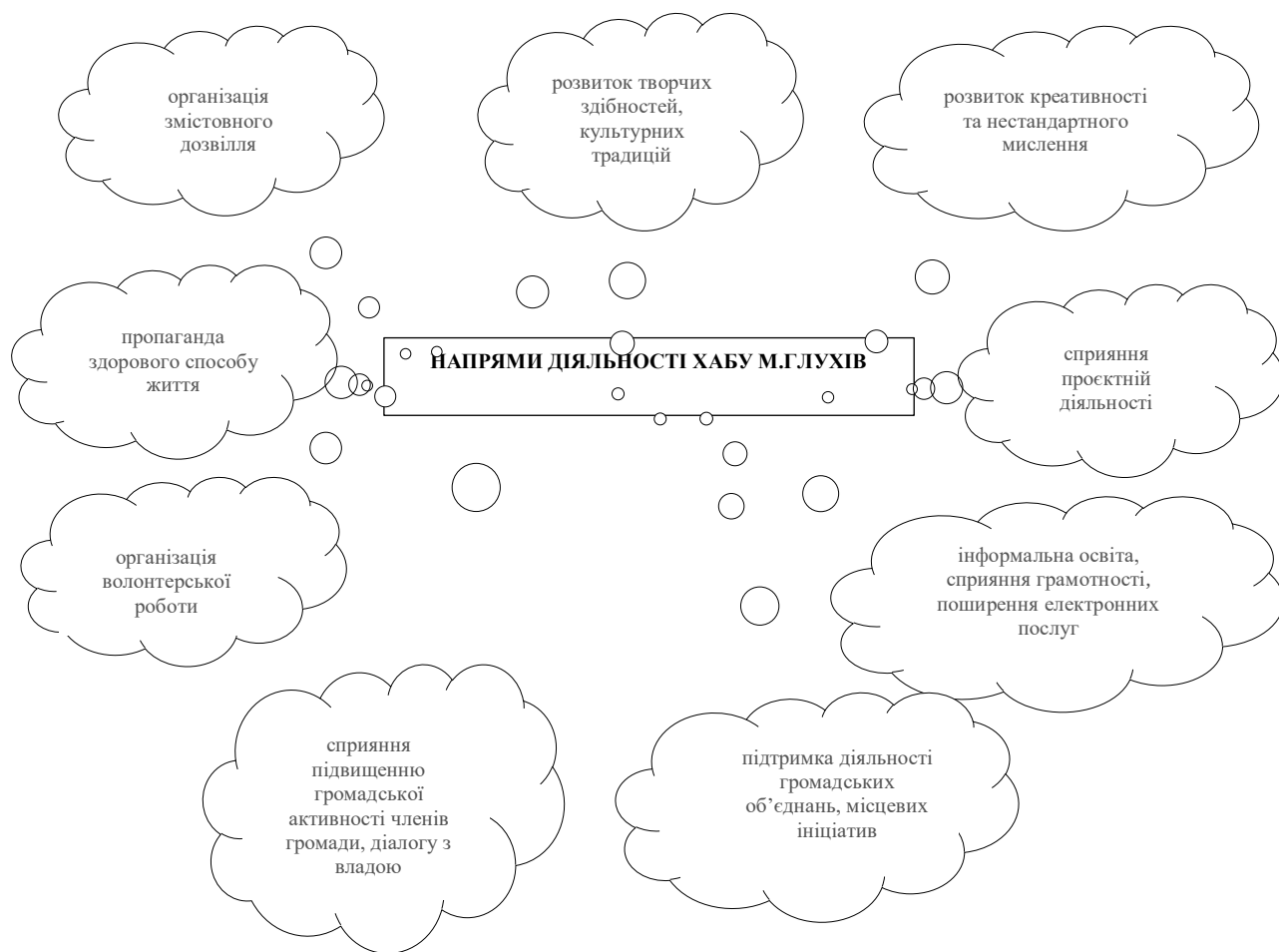

Рисунок 3.11 – Напрями діяльності культурного хабу м.Глухів

Джерело: Сформовано автором

Особливо корисними в цій ролі є творчі лабораторії (makerspaces). Вони дають читачам бібліотеки можливість бути креативними, творити та здобувати знання та навички в сферах, недоступних за межами бібліотеки та містять усе: від обладнання для запису звуку та комп'ютерних програм до швейних машин, 3D-принтерів, мікроскопів, цифрових камер і окулярів Google. У випадку творців космосу користувачі сприймають такі простори не як «портал», який кудись веде, а як «платформу», яка пропонує послуги, інформацію та інструменти, необхідні для того, щоб йти в ногу з часом і втілювати нові ідеї. Особливо привабливим такий хаб взимку, коли у жителів громади з'являється більше вільного часу.

Перед створенням хабу необхідно провести ремонтні роботи в приміщенні бібліотеки (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Кошторис ремонтних робіт хабу

№	Найменування показника	Сума робіт	Сума матеріалів	Разом
1	Основний кошторис на виконання робіт по бібліотеці. Дитячий відділ	44990,00	74779,00	119763,00
2	Основний кошторис виконання робіт з бібліотеці. Методичний кабінет.	27100,00	30681,00	57781,00
3	Основний кошторис на виконання робіт з бібліотеки. Вітрина. Фасадна частина	102680,00	506555,00	609235,00
4	Основний кошторис на виконання робіт по бібліотеці. дитячий відділ, абонементське, читацьке сховище	17040,00	83575,00	100615,00
5	Основний кошторис на виконання робіт по бібліотеці. Полиці меблевi книжкові	2700,00	44900,00	47600,00
	Разом	194510,00	740490,00	934994,00

Джерело: власні розрахунки

Результати розрахунків свідчать про те, що загально на ремонт приміщення та підготовку його до відкриття хабу потрібно 934,9 тис. грн. Загалі кошти можна отримати з місцевого бюджету та залучити спонсорів з числа меценатів і видатних жителів Глухівщини.

Форми діяльності бібліотечних осередків можуть бути найрізноманітнішими, залежно від тематики та напрямку роботи: публічні лекції, скриньки побажань, гуртки, школи, фестивалі, кінопокази, бібліотечні та книжкові місії, нічні мандрівки, курси та клуби англійської мови, бесіди, презентації, різноманітні тренінги та майстер-класи, навчальні поїздки, волонтерство тощо.

Робота центру може включати розвиток комунікативних навичок, особистості, професійне самовизначення, майстер-класи професіоналів та дружні зустрічі з успішними людьми. Це можуть бути семінари, тренінги з розвитку важливих навичок, необхідних у суспільному житті (ефективне працевлаштування, управління особистим та сімейним бюджетом, стосунки з

оточуючими тощо), безпечна поведінка; майстер-класи (фотомайстерність, відеомайстерність, здоровий спосіб життя, ораторське мистецтво тощо); школи діджеїв; арт-терапія; індивідуальна консультація психолога; цікаво, корисно та повноцінно проводити вільний час (ігри, вікторини, місії, зустрічі з цікавими людьми).

Такі осередки культури також повинні стати осередками патріотичного виховання молоді, що на сьогодні є одним з пріоритетів існування держави.

ВИСНОВКИ

Основними поняттями, необхідними для аналізу регіонального управління культурною сферою є: культура, мистецтво, культурна сфера, культурна політика, культурна діяльність, заклад культури, суб'єкт культури, креативна економіка, культурні та креативні індустрії, підприємства культури, культурні послуги. Комплексна концепція, використана в наші праці є фундаментальним набором культурних традицій, менталітету, доступністю культурних послуг. Поняття базового набору культурних благ нині є типовою системою забезпечення населення культурними благами та послугами, оскільки культурні блага визначені законодавцем як культурні блага та послуги. призначені для задоволення потреб та інтересів громадян. Тому, ми вважаємо, що визначення основного набору культурних товарів і послуг для всього населення потребує подальших досліджень і дослідницьких підходів до цієї складної концепції. У результаті дослідження теоретичних засад дослідження регіонального управління сферою культури нами виявлено одностайну позицію наукової спільноти про необхідність створення довгострокової культурної стратегії України з урахуванням сучасних потреб і інтересів членів українського суспільства, переглянути систему фінансування сфери культури та мистецтва, визнати внутрішньо та зовнішньополітичну пріоритетність питань культури. Беручи до уваги також теоретичні розробки, нами зроблено висновок, що наразі відсутні дослідження, які б повній вірі відповіли на питання щодо шляхів реформування регіонального управління культурною сферою, чи перегляд інструментарію культурної пропозиції. громадян. товарів в Україні. У регіональному управлінні культурною сферою конкретна методологія дослідження системи інструментів надання культурних благ громадянам є комплексною і складається із загальноекономічних, емпіричних і теоретичних методів дослідження, а також системного та міждисциплінарного підходу, що дозволяє комплексно розгляд теми дослідження в її контексті та розвиток.

Нині сфера культури в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, які детально проаналізовано у кваліфікаційній роботі. Враховуючи проведений аналіз, можна зробити висновок, що правове регулювання процесів постачання та споживання культурних благ в Україні на сьогодні є незадовільним, оскільки 4 із 8 галузей культури та мистецтва не мають окремих законів та законодавчо не затверджені стандарти культурних благ громадянам України а наразі не відповідають реальним потребам споживачів. Серед законодавчо неврегульованих проблем, пов'язаних із процесами постачання та споживання культурних благ в Україні, можна виділити: регіональну недоступність культурних благ для громадян, відсутність інвентаризації культурної інфраструктури України та недостатню консолідацію можливостей сучасних інформаційних технологій. як форми культурного дозвілля. Світовий досвід показує, що підхід до регіонального управління сферою культури, а особливо наданням культурних благ громадянам, не є стандартизованим і залежить від багатьох факторів: традицій, фінансових можливостей споживачів. Успішність практик інших країн, при можливості їх запровадженні в Україні не гарантує такого ефекту, але варто розглядати їх як можливий інструмент. Зокрема, йдеться про приватні культурно-мистецькі установи, що діють у Сполучених Штатах Америки, незалежно від центрального внеску Ради мистецтв, що діє, завданням якої є забезпечення громадян культурними благами. Участь у фінансуванні культури ґрунтується на усвідомленні цінності мистецтва та творчості в розвитку суспільства загалом, податкових пільг і є долею підприємств як форми стимулювання та системи підтримки інвестування у сферу культури та підтримки культурно-мистецьких проєктів на національному та місцевому рівнях з метою визнання права громадян щодо споживання культурних благ. Серед методів надання культурних благ громадянам, які використовуються на практиці в усьому світі, в Україні можна назвати діяльність незалежних від держави інвестиційних органів, відповідальних за реалізацію регіональної політики в українській культурній сфері, створення мережі приватних організацій, які забезпечують

громадян основними культурними благами та диверсифікують джерела фінансування сфери культури.

Зважаючи на те, що метою регіональної політики є регулювання процесів, які відповідають культурним інтересам громадян України, визначення та моніторинг їх якісних та кількісних характеристик, і незважаючи на реформу децентралізації, питання встановлення стандартів в Україні все ще актуальне. В Україні надання культурних послуг є компетенцією центральних органів виконавчої влади. Спроможність центрів надавати культурні послуги як засіб регіонального управління, забезпечувати громадян основними культурними послугами в Україні безпосередньо залежить від темпів розвитку сфери культури в регіонах України. Основною умовою успішної реалізації ініціативи зі створення центрів культурного обслуговування є тісний зв'язок процесів розробки та реалізації з безпосередніми бенефіціарами, відповідно до постійного моніторингу реалізації ініціатив, оперативного реагування з подальшими їх корекціями.

Потрібно відзначити, що у 2020 році під час децентралізації Глухівською міської радою було збережено мережу закладів культури, до якої увійшли КУ «Глухівська публічна бібліотека» Глухівської міської ради та КЗ «Центр культури» Глухівської міської ради з філіями. Відділ культури складається з: апарату відділу культури; централізованої бухгалтерії відділу культури Глухівської міської ради, структурного підрозділу, що не є юридичною особою.

На 2021 рік по міському бюджету затверджено 19 млн. 217 тис. 092 грн., з них заробітна плата склала 12 млн. 875 тис. 337 грн., нарахування на оплату праці – 2 млн 905 тис. 133 грн. або 85 % від загальної суми видатків, витрати на оплату енергоносіїв – 1 млн. 910 тис. 030 гривень або 8 %, інші видатки склали 1 млн. 526 тис. 592 гривень або 8% від загальної суми затверджених асигнувань (придбання предметів - 672 тис 706 грн.; оплата послуг, крім комунальних – 844 тис. 506 грн.)

Кадрове забезпечення Глухівської міської ради характеризується наступними показниками. По закладах культури у 2021 році за штатним розписом затверджено 127,5 одиниць ставок, з них: за рахунок бюджету – 127,5 одиниць ставок. Аналіз кадрового забезпечення наведений в таблиці 2.1. При проведенні

аналізу виявлено, що гранична чисельність працівників апарату відділу культури міської ради порівняно з 2020 роком збільшилась на 1 штатну одиницю (+ головний спеціаліст), централізованої бухгалтерії відділу культури міської ради на 2 штатні одиниці.

Під час написання кваліфікаційної роботи нами було проведено опитування жителів громади та працівників сфери культури. Результати свідчать про наступне.

Перше питання яке було запропоновано респондентам «Які із запропонованих нижче позицій викликають у Вас найбільші побоювання щодо сучасної або перспективної ситуації в Україні? Результати свідчать що на сьогодні найбільше турбує людей військові дії в державі – 62 відсотка поставили цій відповіді саму високу оцінку; також турбують наших респондентів; економічний спад в державі 33,3 відсотка. Високий відсоток, яким поставили оцінку 4 отримали відповіді на питання безробіття – 35,0 %. Серед оцінок задовільно найбільше респонденти відмітили низька увага до культурно-соціального блоку життя громади та відсутність в української молоді національних ціннісних орієнтирів – 33 відсотка.

На питання «Які напрямки, на Вашу думку, є пріоритетними для розвитку вашої громади? (зробіть розподіл, виходячи з того, що 1 - це найменш важливо, а 5 - це найбільш важливо для вашої ОТГ)» Відповіді свідчать про те, що жителі громади найбільше віддають перевагу: розвитку виробництва (найвищу оцінку надали 57,8%), медицині (найвищу оцінку надали 35,6%), сільське господарство (фермерство) (найвищу оцінку надали 37,8%), електрозабезпечення та енергоефективність (найвищу оцінку надали 37,8%), освіта та спорт (найвищу оцінку надали 35,6%).

Як бачимо з малюнка 40 відсотків респондентів відвідують заклади культури щомісячно, третина 1-2 рази на рік, 17,8 відсотків раз на рік а 11,1 зовсім не відвідують.

Серед основних пропозицій, які надали жителі громади необхідно виділити наступні:

- проводити постійну роботу щодо розвитку культури в територіальній громаді;
- збільшити фінансування галузі культури, що призведе до залучення молодих кваліфікованих спеціалістів;
- створити центр дозвілля для молоді;
- збільшити фінансування культурно-масових заходів та надання сучасного обладнання для задоволення потреб населення в умовах достатньої форми роботи;
- залучати більше населення до культурно-масової діяльності для розвитку своїх культурних здібностей. Керівництву громади, по можливості, більше уваги приділяти фінансуванню заходів у сільських клубних закладах. Культурні події повинні бути цінними і цікавими для керівництва ОТГ, незалежно від того, де вони проходять - в центрі громади чи в сільській місцевості;
- налагодити комунікацію з колегами, вчитись у професіоналів, покращити матеріально-технічну базу закладів культури, створити умови для того, щоб висококваліфіковані кадри мали змогу комфортно працювати;
- керівництво має вести діалог з населенням для визначення пріоритетних напрямів у сфері культури, забезпечити збільшення видатків для закупівлі сучасного обладнання, що дасть можливість проводити масові заходи на високому рівні;
- розширити «асортимент» культурних заходів та покращити роботу щодо інформування громадян про заходи;
- в цьому році не до масових заходів культури, але коли настане перемога буду дуже радий завітати на концерт якогось свята)))
- постійно залучати молодь до культурних заходів;
- повне оновлення об'єктів культури від ремонту до концепції роботи;
- провести ремонтні роботи довкола будинків культури (плитка, зелені насадження, тощо).

Відповідно до погодження стратегічних, операційних цілій та поточних завдань стратегії покращення матеріально-технічного забезпечення закладів культури (палац культури, клуби, бібліотеки, музеї, школа мистецтв) в плані дій передбачено: капітальний та поточний ремонт приміщень установ культури, оновлення матеріально-технічної бази закладів культури сучасною комп'ютерною та оргтехнікою та створення центрів культурних послуг на території громади. Ці бачення також підтверджують результати проведеного нами опитування. У зв'язку з цим ми пропонуємо створення на базі бібліотеки культурного хабу який став би осередком культурного просвітництва та культурної діяльності для молоді та старшого покоління глухівчан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

3. Безклубенко С. Д. Про поняття культура та культуру визначення понять. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2013. №. 14. С. 6–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2013_14_3 (дата звернення: 01.10.2022).
4. Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір. URL: <https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyy-kray/zaporizhzhya-bibliotechnne/fahova-osvita/bibliohab-yak-suchasnij-bibliotechnnij-prostir> (дата звернення: 01.10.2022).
5. Вільям Н. Державна політика: вступ до аналізу /пер. з англ. Г.Є. Краснокутського. Одеса: АО БАХВА, 2005. 504 с. URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/wdann_bakhva_2005 (дата звернення: 01.10.2022).
6. Дерун Т. М. Перспективи розвитку територіальних громад у процесі розбудови сервісно-орієнтованої держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/39.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
7. Здіорук С. І., Литвиненко О. М., Розумна О. П. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. диоптр. Київ : НІСД, 2019. 64 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/files/2013-02/Zdioruk-beb1d.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).
8. Кіналь Н. М. Особливості розвитку сфери культури в територіальних громадах. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20214\(150\)/sep20214\(150\)_003_KinalN.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20214(150)/sep20214(150)_003_KinalN.pdf) (дата звернення: 01.10.2022).
9. Костиця І. О. Культурна політика України в умовах євроінтеграції. *Гілея: науковий вісник*. 2018. № 131. С. 384–387. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_131_102 (дата звернення: 01.10.2022).

10. Ніжник О. Вплив закладів культури на регіональний розвиток. *Студентська молодь і науковий прогрес в АПК: тези доп. Міжнар. студ. наук. форуму*, 4 – 6 жовтня 2022 року. Львів, 2022. С. 380.
11. Ніжник О.В. Нормативно-правове забезпечення надання послуг культури на місцевому рівні. *Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ* (26-29 квітня 2022 р.). С.208-209.
12. Основи законодавства України про культуру: Закон України N 2117-XII від 14 лютого 1992 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text> (дата звернення: 01.10.2022).
13. Петрова І. В. Проектування у соціокультурній сфері. К.: КНУКіМ, 2007. 372 с.
14. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України № 1602"III від 23.03.2000 р. URL: <http://zakon5.ra>" da.gov.ua/laws/show/1602"14 (дата звернення: 01.10.2022).
15. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури: Постанова Кабінету Міністрів України № 1271 від 12 груд. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF> (дата звернення: 01.10.2022).
16. Про культуру: Закон України № 2778-VI від 14 груд. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (дата звернення: 01.10.2022).
17. Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами: розпорядження Кабінету Міністрів України № 27-р від 23 січ. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-%D1%80> (дата звернення: 01.10.2022).
18. Розвиток культури на місцевому рівні: нові райони, повноваження та ресурси. Український кризовий медіа-центр: URL:

- <https://uacrisis.org/uk/rozvytok-kultury-na-mistsevomurivni-novi-raiony> (дата звернення: 01.10.2022).
19. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с.
 20. Стратегія сталого розвитку Глухівської міської ради на 2021-2027 рік. URL: https://drive.google.com/file/d/1LbkZqCfuyx9Rcosi7vpLo5zBvWv3_262/view (дата звернення: 01.10.2022).
 21. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України: монограф. / О.С. Онищенко, В.М. Горовий, В.І. Попик та ін.; НАН України, НБУ ім. В.І. Вернадського. К., 2013. 224 с.
 22. Формування культурної політики у сфері розвитку культурних та креативних індустрій об'єднаних територіальних громад Одеської області. Аналітична записка. Одеса. 2020. 198с.
 23. Як розвивати культуру в громадах: можливості, ресурси, виклики. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12801>.
 24. Kawashima N. Planning for Equality? Decentralisation in Cultural Policy. *Centre for Cultural Policy Studies. University of Warwick*. http://wrap.warwick.ac.uk/37189/1/WRAP_Kawashima_ccps_paper_1.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
 25. Larry D. Anthony. Police culture and decision-making. *Walden University*. URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6881&context=dissertations> (дата звернення: 01.10.2022).
 26. Poirrier P. French Cultural Policy in Question, 1981–2003. *After the Deluge, New Perspectives on Postwar French Intellectual and Cultural History*. Lanham Md., Lexington Books. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00628584/document> (дата звернення: 01.10.2022).

27. Robert Reiner, Is Police Culture Cultural?, *Policing: A Journal of Policy and Practice*. 2017. Volume 11. Issue 3. September P. 236–24. URL: <https://doi.org/10.1093/police/paw046> (дата звернення: 01.10.2022).
28. Selmini, R. Exploring cultural criminology: The police world in fiction. *European Journal of Criminology*. 2020. 17(5). С. 501–517. URL: <https://doi.org/10.1177/1477370820939362> (дата звернення: 01.10.2022).